

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Кафедра політології та соціології

Допущено до захисту

Зав. кафедри Т.К.Пояркова

«___» _____ 2025 р.

УДК 355.01(477-
651.2):327

Кваліфікаційна робота бакалавра

**РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЯК ЧИННИК ЗМІНИ
БЕЗПЕКОВИХ ОРІЄНТИРІВ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ**

рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

спеціальність: 052 «Політологія»

Микуляк Наталія Андріївна,

4 курс, ПОЛб-1-21-4.0д,

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Підпис

Науковий керівник:

Пояркова Тетяна Костянтинівна,

доктор політичних наук, професор

Підпис

Київ – 2025

3M1CT

ВСТУП

Актуальність теми. Російсько-українська війна, що триває в новітній історії, є надзвичайно складним і багатоаспектним явищем, яке потребує глибокого наукового осмислення. Вона вирізняється не лише масштабністю та інтенсивністю, а й тим, що відбувається в контексті трансформацій світової системи безпеки, посилення глобальної нестабільності та переосмислення традиційних підходів до збройних конфліктів. У цьому зв'язку постає необхідність аналізу війни не лише як конкретного історико-політичного процесу, а як явища, що має ширший теоретичний і методологічний контекст.

Сучасні наукові підходи до вивчення війн значно змінилися порівняно з класичними теоріями війни, які переважно базувалися на державоцентричній моделі, прямому збройному зіткненні армій та чітко окреслених фронтах. У ХХІ столітті війни набули нових форм, що включають гібридні, асиметричні, інформаційні, кібервійни, а також боротьбу за вплив у гуманітарному, культурному та економічному просторах. Така багатовимірність вимагає застосування міждисциплінарного підходу до вивчення збройних конфліктів, де поєднуються методи політології, військової справи, соціології, безпекознавства та міжнародних відносин.

З огляду на це, особливої уваги заслуговує процес типологізації сучасних воєн. Класифікація збройних конфліктів дозволяє виявити спільні ознаки, закономірності розвитку, способи ведення бойових дій, цілі та наслідки для внутрішньої та міжнародної політики. Такий підхід сприяє глибшому розумінню природи конфліктів, їхньої динаміки та ролі в глобальному безпековому середовищі.

Збройне протистояння між Росією та Україною є прикладом конфлікту, що поєднує у собі риси кількох типів воєн – від класичної міждержавної агресії до сучасної гібридної війни, в якій активну роль відіграють не лише регулярні війська, а й інформаційні операції, кібератаки, пропаганда, економічний тиск і

політична дестабілізація. Такий складний характер вимагає переосмислення традиційних моделей аналізу конфліктів та пошуку нових теоретичних рамок, у межах яких можна адекватно оцінити масштаб, структуру та наслідки цієї війни.

Таким чином, теоретико-методологічне осмислення сучасних воєн є ключем до глибшого розуміння того, чим є російсько-українська війна у ширшому контексті міжнародних збройних конфліктів. Воно дозволяє не лише віднайти її місце серед інших типів сучасних воєн, а й краще усвідомити логіку її розвитку, інструменти впливу та можливі траєкторії завершення або трансформації. Це, своєю чергою, є важливим підґрунтям для подальшого аналізу політичних, безпекових і соціальних вимірів цього конфлікту.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати сутність російсько-української війни з урахуванням сучасних підходів до аналізу збройних конфліктів, визначити її типологічні риси та проаналізувати, як цей конфлікт вплинув на зміну безпекових орієнтирів у країнах Європи.

Завданням роботи є:

- Визначити основні наукові підходи до феномену “сучасних війн”
- Окреслити поняття «безпекова політика» та «безпекові орієнтири»
- Визначити специфіку російсько-української війни
- Виокремити напрями трансформацій контурів безпекових орієнтирів внаслідок «сучасних війн»
- Окреслити вплив російсько-української війни на безпекові орієнтири країн Європи

Об’єкт дослідження – війна як чинник зміни безпекової політики.

Предмет дослідження – російсько-українська війна як фактор трансформації безпекових орієнтирів в країнах Європи.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 88 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ВІЙН ХХІ СТ

1.1 Наукові розвідки про сучасні війни відображення феномену «сучасних війн» – у політичній науці

Сучасні війни як поняття дедалі більше привертають увагу дослідників у різних галузях – від політології, геополітики, міжнародних відносин до соціології, психології, військової науки та інформатики. Війна у ХХІ столітті перестала бути лише збройним конфліктом між двома державами із чіткими фронтами, визначеними правилами ведення бойових дій та традиційним поділом на військових і цивільних.

Сучасна наукова думка говорить про радикальне переосмислення природи війни, її цілей, методів, учасників та наслідків. У цьому контексті поняття «нові війни», «гібридна війна», «інформаційна війна», «асиметричні конфлікти» стали основними категоріями для розуміння тих процесів, які відбуваються у світі, зокрема у випадку російсько-української війни.

Враховуючи комплексність і багатогранність сучасних воєн, зокрема російсько-українського конфлікту, необхідно аналізувати їх не лише з точки зору класичної військової науки, а й у ширшому міждисциплінарному контексті. Сучасна війна охоплює різноманітні сфери суспільного життя – від економіки і технологій до культури, права, соціальної структури та інформаційного простору. Такий підхід дозволяє краще зрозуміти справжні масштаби конфлікту та його вплив на державу, суспільство й окрему людину (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Сучасна війна як комплексне явище: нові форми, методи та виміри конфлікту у XXI столітті

Вимір	Зміст	Приклад з російсько-української війни
Економічний	Витрати на війну, санкції, руйнування інфраструктури, зниження інвестицій, інфляція, енергетична нестабільність	Пошкодження енергетичної інфраструктури України, санкції проти РФ, падіння ВВП
Правовий (міжнародний)	Порушення міжнародного гуманітарного права, злочини проти людяності, роль міжнародних судів	Розслідування воєнних злочинів РФ, ініціатива створення спецтрибуналу
Технологічний	Застосування дронів, ІП, автоматизованих систем, супутникової розвідки, кіберзагроз	Масове використання дронів Bayraktar, супутникові дані Starlink, атаки на кіберінфраструктуру
Інформаційний	Ведення інформаційної війни, пропаганда, фейки, боротьба за вплив на громадську думку	Протидія російській дезінформації, кампанії #russiaisaterroriststate у соцмережах
Соціальний / громадянський	Активність волонтерів, цифровий опір, самоорганізація суспільства	«Армія дронів», волонтерські фонди, цифровий спротив українців
Культурний	Боротьба за ідентичність, мова, історична пам'ять, символи	Піднесення ролі української мови, популяризація історії УПА, заборона російських наративів
Політичний	Переформатування міжнародних союзів, зміна зовнішньої політики, зміцнення національної єдності	Курс України на вступ до НАТО та ЄС, посилення внутрішньої мобілізації

Поняття «нових війн» активно розробляє британська дослідниця М. Калдор. Вона стверджує, що у порівнянні з традиційними міждержавними

війнами, сучасні конфлікти, особливо у пострадянському просторі, Африці чи Близькому Сході, мають інші характеристики. Їхня мета не обов'язково полягає у здобутті території, а швидше у контролі над населенням, створенні зон нестабільності, руйнуванні державності та інституційної єдності.

У таких війнах активно використовуються парамілітарні формування, приватні військові компанії, місцеві ополчення, кримінальні структури, а також інформаційні засоби впливу. Вони ведуться не лише за допомогою автоматів і танків, а через пропаганду, фальшиві новини, соціальні мережі, культурне втручання, економічний тиск.

Саме ці риси стали очевидними у випадку російської агресії проти України, починаючи з 2014 року та особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році.

Однією з провідних концепцій, яка дозволяє глибше зрозуміти суть таких конфліктів, є гібридна війна. Цей термін активно розвивається західними аналітиками, зокрема Ф. Гоффманом, який описав гібридну війну як поєднання регулярної і нерегулярної війни, інформаційних і психологічних операцій, терористичних актів, економічного тиску, дипломатичного шантажу та кіберзагроз [15]. Гібридна війна дозволяє країні-агресору уникати прямої відповідальності, вести бойові дії «без оголошення війни», використовувати «зелених чоловічків», підтримувати місцеві сепаратистські рухи, провокувати внутрішні конфлікти, а при цьому активно використовувати міжнародні дипломатичні інструменти та маніпулювати громадською думкою у світі.

Особливу роль у сучасних конфліктах відіграє інформаційна війна. Вона є одним із головних компонентів гібридної війни, метою якої є не лише дезінформація, а й повний контроль над мисленням мас. Російсько-українська війна стала прикладом надзвичайно масштабного інформаційного впливу.

Кремлівські пропагандистські ресурси масово поширюють викривлену картину подій, маніпулюють історією, застосовують мову ворожнечі, розпалюють фейки про Україну та її союзників. Цей аспект ретельно

досліджується сучасними науковцями, зокрема в Україні: аналітики Центру стратегічних комунікацій, Інституту масової інформації, науковці Києво-Могилянської академії, Львівського національного університету імені Івана Франка тощо проводять глибокі аналізи дезінформаційних кампаній, виявляють основні наративи російської пропаганди, механізми впливу на різні цільові аудиторії [4, с. 57].

Ще один вимір сучасної війни – це кіберпростір. Кіберзагрози стали повноцінною складовою сучасних конфліктів. Кібератаки на об'єкти критичної інфраструктури, банківську систему, енергетику, державні органи управління мають потенціал паралізувати цілу країну. Росія вже неодноразово вдавалась до кіберагресії проти України, що стало об'єктом дослідження провідних фахівців з кібербезпеки.

Наприклад, у 2017 році атака вірусу NotPetya завдала мільярдних збитків не лише українській економіці, а й міжнародним корпораціям. Ці події викликали активізацію досліджень у сфері кібероборони, кіберсуверенітету та цифрової стійкості.

Науковці також підкреслюють гуманітарний вимір новітніх війн. Сучасні конфлікти призводять до масових порушень прав людини, біженства, гуманітарних катастроф. Соціологи і правозахисники досліджують психологічні травми, які зазнає цивільне населення, проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб, вплив війни на дітей, освіту, охорону здоров'я.

Увага до гуманітарних наслідків війни, які часто залишаються поза увагою під час аналізу військових стратегій, є однією з ключових тенденцій у сучасних наукових розвідках.

Економічна складова війни сьогодні включає не лише прямі витрати на ведення бойових дій, а й економічні санкції, торгівельні обмеження, блокади, втрату інвестиційної привабливості, зниження рівня виробництва, інфляцію, енергетичну нестабільність та руйнування інфраструктури. Війна змінює економічну карту цілих регіонів: змушує держави переорієнтовувати свої

економічні моделі, збільшуючи витрати на оборону, зменшуючи витрати на соціальні програми, змінюючи логістику та ланцюги постачання.

Особливого значення набуває й міжнародно-правовий аспект. Сучасні війни часто порушують норми міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевських конвенцій. Агресія без офіційного оголошення війни, анексія територій, використання забороненої зброї, цілеспрямовані атаки на цивільне населення – усе це ставить під сумнів ефективність існуючого міжнародного правового порядку.

Питання відповідальності за військові злочини, геноцид, злочини проти людяності стають об'єктом роботи міжнародних судових інституцій, таких як Міжнародний кримінальний суд. У випадку російсько-української війни вже ініційовано розслідування численних випадків воєнних злочинів, що стало важливим прецедентом для сучасного міжнародного правосуддя.

Також варто наголосити на ролі технологічного прогресу у зміні характеру війн. Використання дронів, штучного інтелекту, систем автоматизованого управління військами, супутникової розвідки докорінно змінює способи ведення бойових дій. Безпілотники використовуються не лише для розвідки, а й для нанесення точкових ударів, що мінімізує ризик втрати особового складу.

При цьому, як показує практика, високотехнологічне озброєння стає не лише перевагою, а й фактором вразливості – адже його ефективність залежить від стійкості до кібератак та електронної війни.

Ще один ключовий елемент сучасних війн – це трансформація ролі громадянського суспільства. В умовах гібридної агресії населення дедалі частіше стає не лише жертвою, а й активним учасником опору. Волонтерські рухи, цифрове партизанство, краудфандинг на потреби армії, боротьба за інформаційну правду у соцмережах – усе це перетворює громадян на важливий стратегічний ресурс. У випадку України роль громадянського суспільства стала

вирішальною у мобілізації ресурсів, збереженні стійкості та національної єдності в умовах повномасштабної війни.

Не можна оминати увагою і культурний вимір війни. Агресори активно використовують культуру як інструмент впливу: стирають ідентичність, нав'язують альтернативну історичну пам'ять, викривляють мову і символи. У відповідь на це виникає процес посиленої культурної самоідентифікації, популяризації національної мови, мистецтва, героїчної історії.

Війна стимулює національну консолідацію, переосмислення історичних наративів, переоцінку цінностей і формування нового культурного коду, заснованого на опорі, гідності й свободі.

Війна XXI століття – це складне, багаторівневе явище, яке не обмежується лише військовими діями. Вона охоплює політичні, економічні, правові, інформаційні, соціальні, культурні та технологічні виміри. Російсько-українська війна, як конфлікт нової генерації, стала фокусом глобальних змін у розумінні природи війни та її наслідків. Її комплексне осмислення вимагає міждисциплінарного підходу, здатного інтегрувати знання з різних сфер для формування цілісної картини сучасного конфлікту і пошуку шляхів його завершення [16, с. 47].

Таким чином, сучасні наукові дослідження дозволяють зробити висновок, що війна у XXI столітті – це багатовимірне явище, яке вимагає комплексного підходу до вивчення. Вона виходить за межі традиційного розуміння збройного конфлікту і набуває нових форм: гібридної, інформаційної, кібернетичної. Російсько-українська війна стала прикладом поєднання всіх цих елементів, що викликає активний інтерес наукової спільноти як в Україні, так і за її межами.

Розуміння сутності цієї війни неможливе без залучення сучасних теоретичних і методологічних підходів, що враховують як політичні та військові, так і інформаційні, соціальні, психологічні та культурні аспекти.

Війна в умовах пандемії та глобальних криз. Сучасні війни відбуваються на фоні глобальних проблем, таких як пандемії, економічні кризи та зміни

клімату. Війна проти пандемії, як ми побачили на прикладі COVID-19, стала одним з факторів, що істотно впливає на ведення війни.

В умовах глобальних загроз держави повинні адаптувати свої стратегії, поєднуючи ведення бойових дій з боротьбою з інфекціями, соціальними проблемами та економічними труднощами. Це може включати використання пандемії як додаткового інструменту гібридної війни (наприклад, маніпуляції з медичними ресурсами та інформацією). Сучасна геополітика та зміни в глобальній безпеці. Сучасні війни не обмежуються лише боротьбою між державами, але активно включають глобальні геополітичні суперечності, де нові «парадигми» безпеки виникають у відповідь на зміну стратегічних умов.

Війни часто є продуктом нових політичних союзів та розпаду старих. Україна, зокрема, є частиною цього глобального перегляду, що виражається в її прагненні вступити в НАТО та ЄС, що активно підтримується міжнародною спільнотою як стратегічне об'єднання для забезпечення стабільності та безпеки в Європі. Війна з технологічними атаками і нові методи ведення бойових дій. Крім звичних кіберзагроз, зокрема атак на критичну інфраструктуру, війна ХХІ століття включає нові технологічні інновації.

Військові технології, які до цього були використані тільки в окремих випадках (наприклад, для досліджень у військовій сфері), стали основними інструментами в бойових діях. Однією з таких технологій є технології штучного інтелекту (ШІ), які можуть використовуватись для автоматизованого прийняття рішень, підтримки боротьби в реальному часі, передбачення ворожих атак і навіть управління безпілотними транспортними засобами.

Такі технології можуть змінити природу самої війни, зробивши її більш технологічною та менш людською. Війна як форма глобального впливу. Війна також стала інструментом зовнішньої політики і боротьби за глобальний вплив. За допомогою дій, що включають застосування санкцій, військових союзів, підтримки повстанців або сепаратистів в інших країнах, держави можуть значно змінювати політичний ландшафт інших країн без прямої військової

агресії. Класичні форми війни зміщуються з підтримкою нових акторів, таких як приватні військові компанії, що можуть проводити бойові операції за межами правових норм держави. Непередбачуваність і нестабільність у міжнародних відносинах.

Сучасні війни, зокрема у випадку російсько-українського конфлікту, показують, наскільки непредбачуваними можуть бути міжнародні відносини у контексті змін у внутрішній політиці держав, міжнародному праві та взаємодії між регіональними і глобальними акторами. Наприклад, реакція на агресію, економічні санкції і підтримка інших країн не завжди є прямими і логічними. Тому стратегія ведення війни також повинна включати аспекти дипломатії, економічного тиску і медіа. Гуманітарний аспект війни.

Хоча гуманітарні наслідки війни були вже згадані, варто звернути увагу на важливість міжнародної гуманітарної допомоги, а також на підтримку гуманітарних організацій, які стають все більш важливими в умовах сучасних війн. Вони не лише надають допомогу біженцям та внутрішньо переміщеним особам, але й

допомагають у збереженні норм міжнародного гуманітарного права та забезпеченні прав людини під час збройного конфлікту.

Таким чином, сучасні війни – це не тільки боротьба за територію, а й боротьба за ресурси, ідентичність, інформацію та технології. Вони визначаються новими методами ведення бойових дій і постійною адаптацією до змін, зокрема, у сфері геополітики, інформаційних технологій та соціальних процесів.

У відповідь на ці глибинні трансформації природи війни змінюється і саме бачення безпеки в політичній науці. Сучасні конфлікти вимагають від держав не тільки нових тактик, але й переосмислення стратегічних підходів до захисту – як на рівні оборонної політики, так і в гуманітарному, інформаційному, технологічному контексті. Саме тому в науковий обіг дедалі частіше входить поняття «безпекові орієнтири» – як комплекс цінностей,

пріоритетів і засобів, на які спирається держава в умовах зміненого характеру загроз.

Ці орієнтири формуються, зокрема, через національні політики безпеки, які в сучасному вигляді стають не просто адміністративними документами, а проявом нового стратегічного мислення. Як підкреслюється у звіті Женевського центру DCAF (2022), національна політика безпеки повинна охоплювати не лише військові аспекти, а й кібербезпеку, інформаційний простір, суспільну стійкість, міжнародне партнерство та дотримання прав людини.

Таким чином, сучасна війна як багатовимірне явище породжує потребу у нових інституційних відповідях. Політична наука, аналізуючи ці процеси, не лише описує нові форми війни, а й фіксує зрушення у безпековому мисленні – те, що в подальших розділах дипломної роботи постане як зміна безпекових орієнтирів під впливом зовнішніх загроз і війни в Європі.

У цьому контексті доцільним є уточнення понять, які визначають рамки державного

реагування на загрози. **Політика національної безпеки** це офіційна стратегія, що окреслює бачення загроз, ризиків, а також пріоритети держави у сфері захисту національної та людської безпеки. Вона формує базу для прийняття ключових рішень у галузі оборони, дипломатії, внутрішньої стабільності та захисту критичної інфраструктури. **Безпекові орієнтири**, у свою чергу, становлять ширше концептуальне бачення, яке охоплює не лише національні, а й наднаціональні перспективи безпеки. Вони є ідейною та стратегічною основою для формування конкретних політик: стратегій національної безпеки, оборонних концепцій, планів реагування на кризові ситуації. Перспективність цього поняття полягає в тому, що воно дозволяє інтегрувати зовнішньополітичні пріоритети – наприклад, курс на членство в НАТО та Європейському Союзі – у внутрішню політику безпеки. Такі орієнтири відображають зрушення у розумінні безпеки на рівні міжнародних

організацій та об'єднань, зокрема НАТО, яке дедалі більше фокусується на гібридних загрозах, кіберзахисті й колективній стійкості. **Geneva Centre for Security Sector Governance (DCAF)**. National Security Policies: Understanding Concepts and Approaches. – Geneva : DCAF, 2022. – 68 с

1.2 Типології сучасних війн

Сучасні війни – це поєднання таких складових

- Класична війна
- Проксі-війна
- Гібридна війна
- Мережева війна
- Приватизована війна

Що створюють разом нову якість і є за сутність гібридом.

У сучасному світі війни набули нових форм, змістів і механізмів ведення, що значною мірою ускладнює їхнє однозначне тлумачення. Сучасні війни – це вже не лише фронтальне зіткнення регулярних армій із чітко визначеними лініями зіткнення, а багатовимірні конфлікти, які можуть одночасно охоплювати фізичну, інформаційну, економічну, психологічну, дипломатичну та кібернетичну площини. Розуміння типології сучасних воєн є важливим для правильного осмислення сутності російсько-української війни, яка вбирає в себе риси кількох типів сучасного збройного конфлікту.

Основним її особливістю є багатовимірність і багаторівневність: на різних етапах війна змінювала свою форму, використовувала різні інструменти, поєднувала військову агресію, інформаційний тиск, кібератаки, політичні маніпуляції та економічне виснаження.

Починаючи з 2014 року, Російська Федерація застосувала нову модель гібридної війни, що ґрунтується на поєднанні класичних воєнних дій із прихованими методами впливу. У випадку анексії Криму війна велася без

офіційного оголошення, із використанням так званих «зелених чоловічків», тобто військовослужбовців без розпізнавальних знаків, що діяли на території України під прикриттям «місцевих сил самооборони».

У сучасному світі війна дедалі рідше має класичні ознаки, притаманні збройним конфліктам минулого. Зі зміною технологій, способів комунікації та глобальних політичних процесів змінюється й характер ведення воєн. Російсько-українська війна стала прикладом конфлікту, у якому поєднано різні типи воєн – від традиційних бойових дій до інформаційної, кібервійни та гібридних форм впливу. Для глибшого розуміння сутності цієї війни доцільно розглянути класифікацію типів сучасних воєн та виявити, які з них проявляються у цьому конфлікті (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Типи сучасних воєн у контексті російсько-українського збройного конфлікту

Тип війни	Основні характеристики	Приклади застосування в російсько-українській війні
Класична (традиційна) війна	Збройне зіткнення регулярних армій, фронтальна боротьба, контроль території через військову перевагу.	Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у 2022 році, бої за Київ, Маріуполь, Бахмут та інші населені пункти.
Гібридна війна	Поєднання регулярних і нерегулярних методів: диверсії, інформаційні операції, підтримка проксі-груп, кібератаки, економічний тиск.	Анексія Криму (2014), підтримка «ДНР»/«ЛНР», пропаганда в медіа, атаки на енергосистему та IT-інфраструктуру.
Асиметрична війна	Протистояння сторін з нерівними військовими або економічними ресурсами, використання партизанських або	Дії ЗСУ проти чисельно переважаючих сил РФ із застосуванням дронів, мобільних груп, високотехнологічної зброї

	нестандартних тактик.	(Javelin, HIMARS).
Проксі-війна	Війна, що ведеться через посередницькі сили (інша держава або угруповання), при формальному уникненні прямої участі.	Втручання РФ через підтримку сепаратистів на Донбасі, створення псевдореспублік, формування бойовиків, фінансування та озброєння.
Інформаційна війна	Вплив через медіа, соцмережі, пропаганду, фейки, психологічні операції з метою дестабілізації, деморалізації та впливу на громадську думку.	Масове розповсюдження фейків про «біолабораторії», «нацизм», маніпуляції в міжнародних ЗМІ, дискредитація українських військових і влади.
Кібервійна	Напади на комп'ютерні мережі, злам баз даних, дестабілізація систем управління, енергетичних об'єктів тощо.	Атаки на урядові сайти України, спроби виведення з ладу банківської та енергетичної систем, використання шкідливого ПЗ («NotPetya», «Industroyer»).
Психологічна війна	Вплив на свідомість, емоційний стан противника, поширення паніки, дезінформації, залякування.	Поширення чуток про «непереможність РФ», загрози ядерною зброєю, спроби деморалізації населення України через масовані обстріли та шантаж.
Війна нового покоління	Комплексна війна, що поєднує усі вищезазначені типи, спрямована на знищення державності через руйнування політичної, економічної та	Стратегія РФ щодо дестабілізації України через інформаційний вплив, політичну поляризацію, економічну залежність, послаблення армії до

	соціальної стабільності, іноді без прямого бою.	2014 року та підбив національної єдності.
--	---	---

Одночасно через ЗМІ поширювалися меседжі про «законність» анексії, «захист російськомовного населення», «нелегітимність української влади». Таким чином, мали місце ознаки інформаційної та психологічної війни, спрямованої на злам національної ідентичності, дезорієнтацію населення, міжнародну дезінформацію. У подальшому, на сході України Росія розпочала військове втручання, маскуючи його підтримкою «місцевих повстанців».

Насправді мова йшла про створення проксі-структур, підконтрольних Кремлю, озброєних, забезпечених і координованих Росією. Такий підхід цілком відповідає концепції проксі-війни – коли держава веде війну чужими руками, уникаючи прямої відповідальності.

Важливо також враховувати, що сучасні війни можуть бути асиметричними тобто такими, де одна сторона має істотну перевагу в озброєнні, фінансових ресурсах і людському потенціалі, а інша змушена компенсувати це мобільністю, винахідливістю, використанням нестандартних методів. Україна, особливо на початковому етапі широкомасштабного вторгнення у 2022 році, фактично діяла в асиметричному форматі, коли проти її Збройних сил було кинуто переважаючі сили регулярної армії РФ.

Проте, завдяки стійкості, масовому волонтерському руху, ефективному використанню сучасних технологій, зокрема дронів, протитанкових і ППО-комплексів, міжнародної допомоги та високому моральному духу, вдалося зірвати плани ворога на блискавичну окупацію.

Не менш важливим компонентом сучасних воєн є інформаційна війна, яка в умовах цифрової доби перетворилася на потужну зброю. Росія веде інформаційну агресію не лише проти України, а й проти всього світу, використовуючи масштабні мережі ботів, фейкові новини, маніпулятивні меседжі в соцмережах та підконтрольні медіа.

Метою є створення паралельної реальності, підлив довіри до демократичних інституцій, посилення поляризації суспільств. У відповідь Україна створила потужну систему стратегічних комунікацій, яка не лише протидіє дезінформації, а й активно формує міжнародний імідж держави як жертви агресії, що бореться за свободу, демократію та європейські цінності.

У межах сучасного конфлікту значного поширення набули і кібервійни, що є невід'ємною складовою сучасних міждержавних протистоянь. Ще з 2014 року на території України відбуваються масовані кібератаки, що паралізують роботу урядових структур, електростанцій, банківської системи, засобів масової інформації [1, с. 76].

Українська держава змушена була створити кіберсили, які не лише відбивають атаки, а й здійснюють превентивні дії проти ворожих кіберугруповань. Така форма війни невидима для пересічного громадянина, однак її наслідки – вкрай небезпечні, особливо якщо йдеться про об'єкти критичної інфраструктури.

Варто також відзначити появу так званих війн нового покоління (іноді їх називають «нелінійними» або «війнами шостого покоління»), суть яких полягає в комплексному, багаторівневому підлив ворожої державності, коли пряме збройне вторгнення є лише одним із компонентів.

Така війна передбачає створення внутрішнього хаосу, політичної нестабільності, економічного колапсу, втрати контролю над свідомістю населення через масштабну інформаційну обробку. Росія протягом багатьох років активно використовувала ці елементи проти України: підтримувала проросійські політичні сили, втручалася в інформаційний простір, намагалася зруйнувати економічну стабільність, деморалізувати армію й населення.

У відповідь Україна поступово формувала національну ідентичність, консолідувала політичне середовище, провела реформи, інтегрувалася в західні структури, посилила свою обороноздатність.

Отже, сучасна війна – це не лише зіткнення армій, а змагання систем, стратегій, ідей і технологій. Російсько-українська війна є прикладом багатопланового конфлікту, який не обмежується територією України, а має глобальне значення. Вона демонструє, як у сучасних умовах війна може вестися одночасно у фізичному, інформаційному, цифровому, економічному та психологічному просторах.

Саме тому вивчення типології сучасних воєн є ключовим для осмислення цієї війни, для розробки ефективної оборонної та безпекової політики, для формування стійких інституцій, здатних протистояти складним викликам ХХІ століття.

Для глибшого розуміння сучасних воєн, необхідно звернути увагу на нові явища та механізми ведення конфліктів, що стали результатом технологічних, соціальних та політичних змін у світі. Одним з таких явищ є використання штучного інтелекту та автоматизації в веденні воєн, що має великий вплив на як стратегію, так і тактику бойових дій.

Штучний інтелект може бути використаний для покращення систем розвідки, аналізу інформації в реальному часі, а також для автономних бойових систем. У цьому контексті війна перетворюється на гру даних, де перевага на полі бою може залежати від здатності ефективно обробляти величезні обсяги інформації та швидко приймати рішення.

Іншим важливим аспектом є вплив екологічних та кліматичних факторів на характер воєн. Сучасні конфлікти все більше взаємопов'язані з ресурсними війнами, де контролювання природних ресурсів – води, енергетичних запасів, продовольства – стає критичним для стабільності держав і регіонів. Російсько-українська війна, зокрема, підкреслює використання стратегічних об'єктів, таких як енергетичні та водні ресурси, як елемент війни, де блокування постачання енергоносіїв і води стає однією з тактик гібридної війни.

Це також стосується питання використання воєнного потенціалу у мирних умовах: деякі країни починають використовувати військові стратегії для

досягнення економічних цілей, таких як санкції або економічні блокади, що дозволяє їм «відбивати» прямі збройні конфлікти, але одночасно вести агресивну політику на міжнародній арені. Це також є частиною більш широкої стратегії гібридної війни, де застосування економічних засобів, політичного тиску і навіть технологічних втручань може мати більший ефект, ніж звичайні бойові дії.

Мережеві війни нового покоління також включають в себе нові форми управління конфліктами, зокрема за допомогою глобальних інформаційних платформ і соціальних мереж. Зокрема, соціальні мережі стають важливим полем для битви за серця і уми громадян, де маніпуляції та дезінформація можуть впливати на політичні процеси, стабільність та безпеку країн.

Важливим елементом такої війни є також використання технологій для побудови мереж підтримки та мобілізації як внутрішніх, так і міжнародних гравців, що можуть впливати на хід конфлікту.

Особливо важливим аспектом є також використання великих даних для аналізу і прогнозування поведінки противника, що дозволяє не тільки створювати більш точні плани для операцій, але й маніпулювати економічними і політичними інтересами в міжнародному масштабі. Велика кількість держав та компаній сьогодні займаються розробкою технологій в цьому напрямку, і саме це дозволяє вести війни «на відстані» без безпосередньої участі армії, що ускладнює розпізнавання ворога і досягнення конкретних цілей.

Крім того, в сучасних війнах важливе значення має вплив на громадську думку через культурні механізми. Війна більше не є лише боротьбою за території або ресурси, але й боротьбою за ідеї, цінності та світогляд. Тому значення культури, науки, освіти і навіть спорту не можна недооцінювати, оскільки ці сфери можуть використовуватись для впливу на інші країни через культурні програми, міжнародні проекти, змагання або мистецтво, що виступають частиною стратегії впливу.

Ключовим елементом, який додає нових викликів до ведення сучасних воєн, є й інтеграція цивільного та військового секторів.. Зростаюча роль цивільних технологій, від фінансових структур до медичних і комунікаційних систем, створює можливості для ведення війни «на всіх фронтах», де навіть найменша інформаційна чи кібернетична атака може мати стратегічно важливе значення.

Не менш важливою є етика в сучасних війнах, яка, на жаль, часто ігнорується. В умовах використання новітніх технологій, інформаційних стратегій і гібридних підходів до війни важко простежити, де закінчується війна і починається мир. Оскільки сучасна війна не завжди має класичні ознаки, виникають питання щодо відповідальності за її ведення і наслідки для цивільного населення. Тому міжнародна спільнота повинна знайти нові підходи до регулювання таких конфліктів, враховуючи все більшу складність і багат шаровість сучасних воєн.

Таким чином, війни ХХІ століття – це більше, ніж просто збройний конфлікт. Вони є складними, багаторівневими, багатовимірними подіями, де важливою є не лише фізична боротьба, а й вплив на інформаційне, психологічне, економічне і навіть моральне середовище. Російсько-українська війна є показовим прикладом того, як у сучасному світі конфлікти можуть переростати в глобальні битви за ресурси, владу, ідеї та стабільність на міжнародній арені.

Сучасні війни – це вже не лише фронтальне зіткнення регулярних армій із чітко визначеними лініями зіткнення, а багатовимірні конфлікти, які можуть одночасно охоплювати фізичну, інформаційну, економічну, психологічну, дипломатичну та кібернетичну площини. Розуміння типології сучасних воєн є важливим для правильного осмислення сутності російсько-української війни, яка вбирає в себе риси кількох типів сучасного збройного конфлікту.

Основним її особливістю є багатовимірність і багаторівневність: на різних етапах війна змінювала свою форму, використовувала різні інструменти,

поєднувала військову агресію, інформаційний тиск, кібератаки, політичні маніпуляції та економічне виснаження. Починаючи з 2014 року, Російська Федерація застосувала нову модель гібридної війни, що ґрунтується на поєднанні класичних воєнних дій із прихованими методами впливу.

У випадку анексії Криму війна велася без офіційного оголошення, із використанням так званих «зелених чоловічків», тобто військовослужбовців без розпізнавальних знаків, що діяли на території України під прикриттям «місцевих сил самооборони». У сучасному світі війна дедалі рідше має класичні ознаки, притаманні збройним конфліктам минулого.

Зі зміною технологій, способів комунікації та глобальних політичних процесів змінюється й характер ведення воєн. Російсько-українська війна стала прикладом конфлікту, у якому поєднано різні типи воєн – від традиційних бойових дій до інформаційної, кібервійни та гібридних форм впливу. Для глибшого розуміння сутності цієї війни доцільно розглянути класифікацію типів сучасних воєн та виявити, які з них проявляються у цьому конфлікті.

Збройне зіткнення регулярних армій, фронтальна боротьба, контроль території через військову перевагу. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у 2022 році, бої за Київ, Маріуполь, Бахмут та інші населені пункти. Гібридна війна Поєднання регулярних і нерегулярних методів: диверсії, інформаційні операції, підтримка проксі-груп, кібератаки, економічний тиск.

Анексія Криму (2014), підтримка «ДНР»/«ЛНР», пропаганда в медіа, атаки на енергосистему та IT-інфраструктуру. Асиметрична війна Протистояння сторін з нерівними військовими або економічними ресурсами, використання партизанських або нестандартних тактик. Дії ЗСУ проти чисельно переважаючих сил РФ із застосуванням дронів, мобільних груп, високотехнологічної зброї (Javelin, HIMARS). Проксі-війна Війна, що ведеться через посередницькі сили (інша держава або угруповання), при формальному уникненні прямої участі.

Втручання РФ через підтримку сепаратистів на Донбасі, створення псевдореспублік, формування бойовиків, фінансування та озброєння. Інформаційна війна Вплив через медіа, соцмережі, пропаганду, фейки, психологічні операції з метою дестабілізації, деморалізації та впливу на громадську думку. Масове розповсюдження фейків про «біолабораторії», «нацизм», маніпуляції в міжнародних ЗМІ, дискредитація українських військових і влади.

Кібервійна Напади на комп'ютерні мережі, злам баз даних, дестабілізація систем управління, енергетичних об'єктів тощо. Атаки на урядові сайти України, спроби виведення з ладу банківської та енергетичної систем, використання шкідливого ПЗ («NotPetya», «Industroyer»). Психологічна війна Вплив на свідомість, емоційний стан противника, поширення паніки, дезінформації, залякування. Поширення чуток про «непереможність РФ», загрози ядерною зброєю, спроби деморалізації населення України через масовані обстріли та шантаж.

Війна нового покоління Комплексна війна, що поєднує усі вищезазначені типи, спрямована на знищення державності через руйнування політичної, економічної та соціальної стабільності, іноді без прямого бою. Стратегія РФ щодо дестабілізації України через інформаційний вплив, політичну поляризацію, економічну залежність, послаблення армії до 2014 року та підлив національної єдності. Одночасно через ЗМІ поширювалися меседжі про «законність» анексії, «захист російськомовного населення», «нелегітимність української влади».

Таким чином, мали місце ознаки інформаційної та психологічної війни, спрямованої на злам національної ідентичності, дезорієнтацію населення, міжнародну дезінформацію. У подальшому, на сході України Росія розпочала військове втручання, маскуючи його підтримкою «місцевих повстанців». Насправді мова йшла про створення проксі-структур, підконтрольних Кремлю, озброєних, забезпечених і координованих Росією. Такий підхід цілком

відповідає концепції проксі-війни – коли держава веде війну чужими руками, уникаючи прямої відповідальності.

Важливо також враховувати, що сучасні війни можуть бути асиметричними – тобто такими, де одна сторона має істотну перевагу в озброєнні, фінансових ресурсах і людському потенціалі, а інша змушена компенсувати це мобільністю, винахідливістю, використанням нестандартних методів. Україна, особливо на початковому етапі широкомасштабного вторгнення у 2022 році, фактично діяла в асиметричному форматі, коли проти її Збройних сил було кинуте переважаючі сили регулярної армії РФ.

Проте, завдяки стійкості, масовому волонтерському руху, ефективному використанню сучасних технологій, зокрема дронів, протитанкових і ППО-комплексів, міжнародної допомоги та високому моральному духу, вдалося зірвати плани ворога на блискавичну окупацію. Не менш важливим компонентом сучасних воєн є інформаційна війна, яка в умовах цифрової доби перетворилася на потужну зброю. Росія веде інформаційну агресію не лише проти України, а й проти всього світу, використовуючи масштабні мережі ботів, фейкові новини, маніпулятивні меседжі в соцмережах та підконтрольні медіа [19, с. 54].

Метою є створення паралельної реальності, підрив довіри до демократичних інституцій, посилення поляризації суспільств. У відповідь Україна створила потужну систему стратегічних комунікацій, яка не лише протидіє дезінформації, а й активно формує міжнародний імідж держави як жертви агресії, що бореться за свободу, демократію

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЯК : ПІДГРУНТЯ, ТИП ТА СПЕЦИФІКА РОЗГОРТАННЯ

2.1 Російсько-українська війна: типологія

Російсько-українська війна є багатогранним і багатовимірним конфліктом, який не піддається однозначній класифікації в рамках класичних підходів до типології воєн. Її особливість полягає в поєднанні традиційних та новітніх форм збройної боротьби, використанні різноманітних інструментів тиску – від військової сили до кібератак і дезінформаційних кампаній. Саме тому її типологія потребує комплексного розгляду з урахуванням геополітичних, інформаційних, цивілізаційних, історичних та соціальних чинників.

З класичної точки зору війна між Росією та Україною належить до міждержавних, тобто таких, що виникають між суверенними державами, які мають власну армію, політичну систему та міжнародне визнання. Ця війна також має чітко виражений агресивний характер з боку Російської Федерації, що підтверджено численними документами, резолюціями міжнародних організацій, зокрема ООН, ПАРЄ, ОБСЄ, які прямо визначають дії РФ як акт збройної агресії проти незалежної держави.

Проте цей конфлікт не є суто конвенційною війною, тобто такою, що ведеться винятково традиційними військовими засобами та за визначеними нормами. Від самого початку, ще з 2014 року, Росія активно використовувала тактику гібридної війни, поєднуючи військову силу з пропагандою, інформаційними кампаніями, кібератаками, економічною блокадою, політичним шантажем, підтримкою псевдореспублік на тимчасово окупованих територіях, а також залученням проксі-сил (найманців, нелегальних формувань, кримінальних елементів тощо).

Сам термін «гібридна війна» дедалі частіше використовується в науковому і політичному дискурсі для позначення сучасних форм конфлікту, в яких межа між війною та миром є розмитою, а методи впливу охоплюють не лише поле бою, а й простір масової свідомості, економіки, культури. Російсько-українська війна стала одним з найяскравіших прикладів гібридного конфлікту.

На ранньому етапі вона проявлялася у формі анексії Криму без оголошення війни, через так званих «зелених чоловічків» – озброєних військових без розпізнавальних знаків. Надалі війна набувала нових форм: інформаційна атака на українське суспільство, масоване використання російської пропаганди через телебачення та соцмережі, створення фейкових новин, формування альтернативної реальності в уявленні населення як України, так і Росії.

Паралельно тривали бойові дії на Донбасі, що підтримувалися РФ збройно, фінансово та політично, хоча формально Росія заперечувала свою присутність на окупованих територіях. Ці ознаки чітко вказують на нетрадиційний, неконвенційний характер конфлікту.

Повномасштабне вторгнення Росії 24 лютого 2022 року стало якісно новим етапом цієї війни, яке, однак, не скасувало її гібридного характеру. Навпаки, відкрите застосування регулярних військ, масові ракетні атаки, бомбардування цивільної інфраструктури поєднувалися з продовженням активної інформаційної кампанії, спрямованої на виправдання агресії, деморалізацію українського суспільства, вплив на міжнародну аудиторію. Таким чином, конфлікт перетворився на комплексну форму сучасної війни нового покоління, в якій військова складова є лише одним з елементів загального впливу.

У світлі асиметричного підходу війна також демонструє типові риси конфлікту між сторонами з нерівними ресурсами, але з різними рівнями мотивації, міжнародної підтримки та стратегічної гнучкості. Росія, маючи чисельну перевагу в техніці та живій силі, зіткнулася з неочікуваним рівнем опору з боку України, яка змогла мобілізувати не лише Збройні сили, а й усе суспільство, організувати міжнародну підтримку, впровадити сучасні технології в обороні (дрони, цифрову розвідку, координацію в реальному часі) [10, с. 34].

Таким чином, конфлікт став прикладом сучасної асиметричної війни, в якій слабша сторона здатна чинити ефективний опір сильнішому противнику завдяки якісним, а не кількісним чинникам.

У цивілізаційному вимірі російсько-українська війна набуває ознак конфлікту між різними ціннісними моделями розвитку. Україна виступає як держава, що обрала шлях євроінтеграції, демократії, децентралізації, верховенства права і поваги до прав людини. Росія ж відстоює авторитарну модель з жорсткою вертикаллю влади, імперським мисленням, запереченням суверенітету сусідів та прагненням до відновлення сфери впливу СРСР.

У цьому сенсі війна має глибший, ідеологічно-цивілізаційний характер – вона є війною за ідентичність, за право на самостійне існування та вибір власного шляху. Цей вимір конфлікту посилюється використанням Росією історичних наративів, міфів про «єдиний народ», ревізією історії та запереченням існування української нації як окремої спільноти.

Геополітично війна є елементом глобального протистояння між Росією та Заходом. Росія сприймає Україну як стратегічно важливу територію, буферну зону, контроль над якою дозволяє тримати під впливом східну Європу. Втрата контролю над Україною означає для Кремля геополітичну поразку, тому конфлікт розглядається не лише як боротьба проти України, а як конфронтація із західною моделлю світу, яку втілюють НАТО, ЄС та США. Таким чином, війна є не лише регіональною, а й глобальною, з огляду на масштаби, вплив на міжнародну безпеку, енергетичні ринки, продовольчу безпеку та гуманітарну ситуацію у світі.

У контексті сучасної теорії воєн, зокрема концепцій Карла фон Клаузевіца, російсько-українська війна є прикладом конфлікту, де політика переходить у форму воєнного протистояння.

Водночас у випадку з РФ бачимо, що політика як така була підпорядкована воєнним цілям – політичні засоби (шантаж, дипломатичний тиск, економічна блокада) не дали бажаного результату, тому було обрано

силовий шлях. Це також свідчить про кризу дипломатії, втрату механізмів стримування, ігнорування міжнародного права та норм гуманітарного права з боку Росії.

Таким чином, типологія російсько-української війни не може бути обмежена якоюсь однією класифікацією. Вона поєднує в собі риси гібридної, асиметричної, конвенційної, цивілізаційної та інформаційної війни. Це багаторівневий конфлікт, що охоплює військову, економічну, політичну, інформаційну та ідеологічну сфери.

Його комплексність і новизна вимагають нових підходів у вивченні, осмисленні та реагуванні з боку як України, так і міжнародного співтовариства.

З класичної точки зору війна між Росією та Україною належить до міждержавних, тобто таких, що виникають між суверенними державами, які мають власну армію, політичну систему та міжнародне визнання. Ця війна також має чітко виражений агресивний характер з боку Російської Федерації, що підтверджено численними документами, резолюціями міжнародних організацій, зокрема ООН, ПАРЄ, ОБСЄ, які прямо визначають дії РФ як акт збройної агресії проти незалежної держави.

Проте цей конфлікт не є суто конвенційною війною, тобто такою, що ведеться винятково традиційними військовими засобами та за визначеними нормами. Від самого початку, ще з 2014 року, Росія активно використовувала тактику гібридної війни, поєднуючи військову силу з пропагандою, інформаційними кампаніями, кібератаками, економічною блокадою, політичним шантажем, підтримкою псевдореспублік на тимчасово окупованих територіях, а також залученням проксі-сил (найманців, нелегальних формувань, кримінальних елементів тощо).

Сам термін «гібридна війна» дедалі частіше використовується в науковому і політичному дискурсі для позначення сучасних форм конфлікту, в яких межа між війною та миром є розмитою, а методи впливу охоплюють не

лише поле бою, а й простір масової свідомості, економіки, культури. Російсько-українська війна стала одним з найяскравіших прикладів гібридного конфлікту.

На ранньому етапі вона проявлялася у формі анексії Криму без оголошення війни, через так званих «зелених чоловічків» – озброєних військових без розпізнавальних знаків. Надалі війна набувала нових форм: інформаційна атака на українське суспільство, масоване використання російської пропаганди через телебачення та соцмережі, створення фейкових новин, формування альтернативної реальності в уявленні населення як України, так і Росії [10, с. 36].

Паралельно тривали бойові дії на Донбасі, що підтримувалися РФ збройно, фінансово та політично, хоча формально Росія заперечувала свою присутність на окупованих територіях. Ці ознаки чітко вказують на нетрадиційний, неконвенційний характер конфлікту. Повномасштабне вторгнення Росії 24 лютого 2022 року стало якісно новим етапом цієї війни, яке, однак, не скасувало її гібридного характеру. Навпаки, відкрите застосування регулярних військ, масові ракетні атаки, бомбардування цивільної інфраструктури поєднувалися з продовженням активної інформаційної кампанії, спрямованої на виправдання агресії, деморалізацію українського суспільства, вплив на міжнародну аудиторію. Таким чином, конфлікт перетворився на комплексну форму сучасної війни нового покоління, в якій військова складова є лише одним з елементів загального впливу.

У світлі асиметричного підходу війна також демонструє типові риси конфлікту між сторонами з нерівними ресурсами, але з різними рівнями мотивації, міжнародної підтримки та стратегічної гнучкості. Росія, маючи чисельну перевагу в техніці та живій силі, зіткнулася з неочікуваним рівнем опору з боку України, яка змогла мобілізувати не лише Збройні сили, а й усе суспільство, організувати міжнародну підтримку, впровадити сучасні технології в обороні (дрони, цифрову розвідку, координацію в реальному часі).

Таким чином, конфлікт став прикладом сучасної асиметричної війни, в якій слабша сторона здатна чинити ефективний опір сильнішому противнику завдяки якісним, а не кількісним чинникам. У цивілізаційному вимірі російсько-українська війна набуває ознак конфлікту між різними ціннісними моделями розвитку. Україна виступає як держава, що обрала шлях євроінтеграції, демократії, децентралізації, верховенства права і поваги до прав людини.

Росія ж відстоює авторитарну модель з жорсткою вертикаллю влади, імперським мисленням, запереченням суверенітету сусідів та прагненням до відновлення сфери впливу СРСР. У цьому сенсі війна має глибший, ідеологічно-цивілізаційний характер – вона є війною за ідентичність, за право на самостійне існування та вибір власного шляху. Цей вимір конфлікту посилюється використанням Росією історичних наративів, міфів про «єдиний народ», ревізією історії та запереченням існування української нації як окремої спільноти.

Геополітично війна є елементом глобального протистояння між Росією та Заходом. Росія сприймає Україну як стратегічно важливу територію, буферну зону, контроль над якою дозволяє тримати під впливом східну Європу. Втрата контролю над Україною означає для Кремля геополітичну поразку, тому конфлікт розглядається не лише як боротьба проти України, а як конфронтація із західною моделлю світу, яку втілюють НАТО, ЄС та США.

Таким чином, війна є не лише регіональною, а й глобальною, з огляду на масштаби, вплив на міжнародну безпеку, енергетичні ринки, продовольчу безпеку та гуманітарну ситуацію у світі. У контексті сучасної теорії воєн, зокрема концепцій Карла фон Клаузевіца, російсько-українська війна є прикладом конфлікту, де політика переходить у форму воєнного протистояння.

Водночас у випадку з РФ бачимо, що політика як така була підпорядкована воєнним цілям – політичні засоби (шантаж, дипломатичний тиск, економічна блокада) не дали бажаного результату, тому було обрано

силовий шлях. Це також свідчить про кризу дипломатії, втрату механізмів стримування, ігнорування міжнародного права та норм гуманітарного права з боку Росії.

Таким чином, типологія російсько-української війни не може бути обмежена якоюсь однією класифікацією. Вона поєднує в собі риси гібридної, асиметричної, конвенційної, цивілізаційної та інформаційної війни. Це багаторівневий конфлікт, що охоплює військову, економічну, політичну, інформаційну та ідеологічну сфери. Його комплексність і новизна вимагають нових підходів у вивченні, осмисленні та реагуванні з боку як України, так і міжнародного співтовариства.

2.2 Передумови російсько-українського військового конфлікту

Російсько-українська війна, яка набула повномасштабного характеру 24 лютого 2022 року, є наслідком тривалого комплексу передумов, що формувалися протягом десятиліть, а то й століть. Щоб зрозуміти причини цієї війни, слід зануритися в історичні, політичні, геополітичні, ідеологічні та економічні фактори, які в сукупності створили ґрунт для збройної агресії Росії проти України.

Історично українсько-російські відносини завжди були складними. Починаючи з XVII століття, після Переяславської ради 1654 року, Україна поступово втрачала свою автономію під владою Російської імперії. У XIX столітті українська мова та культура зазнали утисків, що тривало і за радянських часів.

У СРСР політика русифікації, штучні голодомори, репресії проти української інтелігенції та національного руху створили атмосферу пригнічення української ідентичності. Навіть після проголошення незалежності у 1991 році Росія не змирилася з втратою України як частини своєї імперської спадщини. Вона всіляко намагалася зберегти свій вплив, насамперед через політичні зв'язки, енергетичну залежність та культурну експансію.

Однак із початку 2000-х років в Україні почався поступовий поворот на Захід. Помаранчева революція 2004 року засвідчила глибоке прагнення українського народу до демократії, прозорих виборів і європейських цінностей. Проте після перемоги Януковича у 2010 році цей курс був на деякий час змінений, і Росія знову посилила свій вплив.

Проте переломним моментом стала Революція Гідності 2013–2014 років. Відмова уряду Януковича підписати Угоду про асоціацію з ЄС викликала масові протести, які переросли у загальнонаціональний рух за свободу, гідність та незалежність. У результаті революції Янукович утік з країни, і нова влада відновила курс на євроінтеграцію.

Саме цей факт став приводом для активної агресії з боку Росії. Кремль, не бажаючи втратити контроль над Україною, яка має величезне геополітичне та символічне значення для російської ідеології, анексував Крим у березні 2014 року. Це стало першим відкритим порушенням міжнародного права з боку Росії. Водночас було розв'язано гібридну війну на сході України – у Донецькій і Луганській областях, де за підтримки Росії діяли так звані «народні республіки».

Війна на Донбасі тривала впродовж восьми років і супроводжувалася численними порушеннями прав людини, жертвами серед цивільного населення та руйнуванням інфраструктури.

Геополітично Росія завжди вважала Україну ключовим елементом свого стратегічного поясу безпеки. Втрата України для Кремля означала б не лише зниження свого впливу в регіоні, а й послаблення ідеї «руського мира» – концепції, яка передбачає об'єднання всіх «рускоязычних» народів під одним політичним і духовним дахом Москви.

Відмова України від цього курсу, її прагнення до членства в ЄС та НАТО, а також тісна співпраця з США, Великобританією та іншими західними державами викликали паніку у російського керівництва. Путінський режим, будучи авторитарним, сприйняв український демократичний шлях як екзистенційну загрозу для себе, оскільки успішна демократична Україна могла стати прикладом для самого російського народу.

Ідеологічний компонент агресії також є ключовим. Упродовж останніх десятиліть у російському інформаційному просторі активно просувається думка про «один народ», спільну історичну місію, а також про нібито штучність української державності. Російська пропаганда постійно намагалася дискредитувати українську незалежність, підривати національну єдність та викривлювати історію [2, с. 43].

Цей наратив став основою для формування образу ворога – українців, які, мовляв, стали жертвами західної маніпуляції і «перестали бути братнім народом». Така ідеологія виправдовувала агресію в очах власного населення, перетворюючи її на «священну боротьбу» за «історичну справедливість».

Економічні чинники також відіграли не останню роль. Україна тривалий час була залежною від постачання російського газу, і Москва активно використовувала енергетичні ресурси як інструмент тиску. Більш того, Росія втрачала важливий ринок збуту своєї продукції, а також транзитні можливості для експорту енергоносіїв у Європу.

Зокрема, з 2014 року Україна почала активно зменшувати імпорт російського газу, укладати договори з європейськими постачальниками та інтегрувати свою енергетичну систему в європейську. Це спричинило додаткове невдоволення Кремля. Крім того, східні регіони України, особливо Донбас, мали потужний промисловий потенціал, у тому числі заводи, пов'язані з оборонною та енергетичною галузями, що також становило інтерес для Росії.

Після розпаду СРСР Україна добровільно відмовилася від третього за потужністю ядерного арсеналу у світі в обмін на гарантії безпеки, закріплені у Будапештському меморандумі 1994 року. Росія, як один з підписантів, зобов'язалася поважати суверенітет та кордони України. Проте слабка реакція Заходу на анексію Криму у 2014 році та гібридну агресію на Донбасі фактично створила атмосферу безкарності, яка сприяла подальшій ескалації. Брак рішучої міжнародної відповіді у той момент посприяв переконанню Кремля у можливості розширення військових дій без значних наслідків.

Суттєвою передумовою стала і глибока психологічна травма, пов'язана з розпадом Радянського Союзу, яка залишила відбиток у свідомості російської політичної еліти. Для багатьох у Росії Україна – це не просто сусід, а «братній народ», втрата якого сприймається як особиста поразка та загроза ідентичності. Кремль використовував цей сентимент для маніпулювання громадською думкою та виправдання агресії.

Також варто зазначити, що Росія системно готувалася до цієї війни задовго до 2022 року. Це включало мілітаризацію Криму, створення логістичних центрів поблизу кордонів з Україною, масштабні військові навчання (зокрема серії «Запад»), активне переозброєння армії, а також удосконалення кібератак і інформаційних операцій. Однією з таких операцій стала атака на критичну інфраструктуру України, зокрема атака на енергосистему у 2015 році. Ці дії свідчать про планомірну підготовку до повномасштабного вторгнення.

Упродовж тривалого часу російська влада готувала населення до можливості війни через ЗМІ, кіно, освіту та пропагандистські кампанії. Зокрема, образ України як «невдалої держави», «маріонетки Заходу», або навіть як «неонацистського режиму» постійно повторювався у внутрішньому медійному просторі РФ. Така підготовка дозволила легше мобілізувати підтримку населення під час початку повномасштабної агресії.

Ситуація, що привела до повномасштабного збройного конфлікту, має глибокі корені в історії, політиці, економіці та ідеології. Для того щоб зрозуміти справжні причини цієї війни, потрібно детальніше проаналізувати низку факторів, які визначили цей конфлікт.

Історично відносини між Україною та Росією завжди були складними, сповненими напруженості, боротьби за автономію та національну ідентичність. Починаючи з XVII століття, з Переяславської ради 1654 року, коли Україна, маючи власну державність і автономію, поступово втрачала свою незалежність, підкоряючись Московії, можна простежити перші кроки до значної політичної та культурної асиміляції українців.

Під час Російської імперії та в подальшому в Радянському Союзі Україна зазнавала системних утисків. Русифікація, репресії проти інтелігенції та голодомори, що стали наслідком свідомої політики сталінського режиму, ставили під сумнів навіть існування української нації як самостійної етнокультурної одиниці.

Після здобуття незалежності в 1991 році, коли Україна оголосила про свою суверенність, Росія не змиралася з втратою важливої частини своєї імперії. Незважаючи на міжнародне визнання незалежності України, Кремль все ще прагнув зберегти контроль над її територією, використовуючи політичні, економічні та культурні механізми впливу. Поступово, з початком 2000-х років, в Україні набув популярності західний курс, зокрема прагнення до інтеграції з Європейським Союзом та НАТО. Помаранчева революція 2004

року продемонструвала українське прагнення до демократичних змін, прозорих виборів та відмови від пострадянської політики [6, с. 12].

Проте після обрання Віктора Януковича президентом у 2010 році, українська політика на деякий час повернулася до проросійського курсу, що дозволило Кремлю посилити свій вплив на Київ. Однак найбільший переломний момент стався у 2013–2014 роках, коли уряд Януковича відмовився підписати Угоду про асоціацію з ЄС, що викликало масові протести на Майдані.

Революція Гідності призвела до втечі Януковича та реструктуризації влади в Україні, яка відновила курс на євроінтеграцію. Саме цей крок став причиною для активної агресії з боку Росії. Кремль побачив в Україні таку політичну та ідеологічну загрозу для свого впливу, що на початку 2014 року анексував Крим, порушивши міжнародне право, і почав підтримувати сепаратистські угруповання на сході України, що призвело до тривалої війни в Донбасі.

Геополітичні амбіції Росії завжди зводилися до того, щоб зберегти контроль над Україною, яка для Кремля є ключовим елементом безпеки та частиною історичної спадщини. Втрата України для Росії стала б серйозним ударом по її стратегічним інтересам, особливо у контексті безпеки та впливу в Східній Європі. Для Росії Україна була не просто сусідом, а територією, на якій вона будувала свою політичну та духовну ідентичність через концепцію «русского мира». Прагнення України до незалежності, європейської інтеграції, а також її зміцнення зв'язків із США, Великобританією та іншими країнами Заходу, сприяло росту напруженості, оскільки Кремль сприймав це як екзистенційну загрозу.

Ідеологічно Росія активно просуvala наратив про єдиний народ, що базувався на концепції спільної історії та культури, водночас принижуючи українську державність. Величезну роль у цьому відіграла пропаганда, яка

постійно наголошувала на тому, що українська нація є штучним утворенням, яке відреклося від своєї історичної приналежності до Росії.

За допомогою таких ідеологічних конструкцій російська влада намагалася виправдати агресію та маніпулювати громадською думкою в Росії, представляючи війну як боротьбу за історичну справедливість.

Економічні фактори також мали важливе значення для Кремля. Протягом багатьох років Росія використовувала енергетичні ресурси для політичного тиску на Україну. Втрата України як важливого споживача російських енергоресурсів і транзитного коридору для газу в Європу стала ще однією причиною для ескалації конфлікту.

У 2014 році Україна почала значно зменшувати імпорт російського газу, укладаючи контракти з європейськими постачальниками та інтегруючи свою енергосистему до європейської. Це посилювало економічний тиск з боку Кремля, зокрема через санкції та політику енергетичної ізоляції.

Невиконання Росією зобов'язань за Будапештським меморандумом 1994 року, згідно з яким Росія повинна була поважати суверенітет та кордони України в обмін на відмову від ядерної зброї, створило ще одну передумову для війни. Російська агресія не отримала належної міжнародної реакції, що призвело до переконання в Кремлі про можливість безкарно продовжувати агресивну політику.

Ще однією важливою передумовою війни є психологічна травма, пов'язана з розпадом СРСР. Для багатьох у Росії втрата України була не лише політичною, але й особистісною поразкою, яку Кремль намагався виправдати через ідеологічні та культурні наративи. У результаті, російська влада поступово створювала образ України як ворога через медіа, культуру та освітні програми, що допомогло мобілізувати підтримку війни серед російського населення.

Уже до початку 2022 року Росія системно готувалася до війни, проводячи масштабні військові навчання, нарощуючи військову присутність на кордонах з

Україною та активно здійснюючи кібератаки на українські державні установи. Це свідчить про те, що агресія була ретельно спланована, і Росія готувалася до військових дій задовго до 2022 року [8, с. 871].

Таким чином, передумови російсько-української війни є багат шаровими та охоплюють історичні травми, геополітичні амбіції, ідеологічні міфи, економічні розрахунки та політичну боротьбу за вплив.

Цей конфлікт – не лише результат імперського реваншизму Росії, але й прояв глобального протистояння між авторитаризмом і демократією, між минулим і майбутнім, між примусовою інтеграцією та вільним вибором народу. Україна, обравши шлях суверенітету, прав людини та західних цінностей, стала мішенню для країни, яка не змогла змиритися з втратою свого домінування.

2.3 Основні події війни Росії з Україною (2014 – до сьогодні)

Російсько-українська війна, яка почалася в 2014 році, є однією з найбільших політичних подій ХХІ століття. Вона має глибокі корені в історії відносин між Росією та Україною, але її безпосереднім тригером стали події Євромайдану 2013–2014 років в Україні, що призвели до зміни влади в країні та прагнення її керівництва орієнтуватися на Європейський Союз.

У відповідь на це Росія розпочала серію дій, які мали на меті повернути Україну в свій політичний та економічний вплив, зокрема анексією Криму і підтримкою сепаратистських рухів на сході України.

Однією з перших значущих подій, що передували відкритій агресії, стала анексія Криму в лютому-березні 2014 року. Після того, як в Україні відбулися масові протести і було скинуто проросійського президента Віктора Януковича, Росія скористалася ситуацією, щоб захопити півострів (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні події Російсько-української війни

Дата	Подія	Опис події
Лютий-березень 2014	Анексія Криму	Росія захоплює Крим після масових протестів в Україні та зміни влади. Проводиться «референдум», результат якого не визнається міжнародною спільнотою.
Квітень 2014	Початок бойових дій на сході України	Проросійські сили захоплюють адміністративні будівлі в Донецьку та Луганську. Проголошення ДНР та ЛНР. Українська армія починає антитерористичну операцію (АТО).
Червень 2014	Бої за Слов'янськ	Слов'янськ стає важливим стратегічним пунктом у війні. В Україні тривають бої з сепаратистами, підсилені підтримкою з Росії.
Серпень 2014	Іловайська трагедія	Українські війська потрапляють в оточення під Іловайськом. Більше 300 українських солдатів гинуть під час спроби вийти з оточення через обстріли російських військ.
Вересень 2014	Мінське перемир'я (Мінськ-1)	Підписання угоди між Україною та проросійськими силами про припинення вогню, але вона не призводить до стабільного миру.
Лютий 2015	Мінськ-2	Підписання нового Мінського угоди з метою припинення бойових дій, відведення

		важких озброєнь та обміну полоненими. Угода залишається нездійсненою через порушення.
Січень-лютий 2015	Бої за Дебальцеве	Бої за стратегічно важливе місто. Українські війська потрапляють у оточення, після чого місто переходить під контроль проросійських сил.
Квітень 2015	Зміцнення оборони на сході України	Сили АТО зміцнюють оборону, спрямовану на стримування просування проросійських військ та збереження територіальної цілісності України.
Липень 2017	Запуск нового етапу «гуманітарного» та військового тиску Росії	Росія продовжує надавати підтримку сепаратистам на сході України через постачання озброєнь та техніки.
Листопад 2021	Посилення загрози нової ескалації конфлікту	Росія розпочинає нарощування військових сил на кордонах України, що викликає міжнародну стурбованість.
Лютий 2022	Повномасштабне вторгнення Росії в Україну	Росія розпочинає повномасштабне вторгнення в Україну, спробувавши захопити Київ, Харків, Одесу та інші великі міста. Початок нової фази війни.
Березень 2022	Відступ російських військ з-під Києва	Російські війська змушені відступити з Київщини, Чернігівщини та Сумщини після активного спротиву українських сил.
Травень 2022	Бої за Маріуполь	Оборона Маріуполя під контролем українських військ «Азов» та інших

		підрозділів. Місто зазнає масштабних руйнувань, захисники здаються після місячної облоги.
Червень 2022	Контрнаступальні операції на південному фронті	Українські війська здійснюють успішні контрнаступальні операції, зокрема звільняють частину територій на південь від Херсону.
Липень 2022	Звільнення частини Херсонщини	Звільнення українськими силами територій на південь від Херсону, включаючи сам Херсон. Початок активних контрнаступальних дій.
2023 рік	Продовження контрнаступу України	Українська армія продовжує контрнаступ на південному та східному фронтах, звільняючи значні території на правобережній частині України.
2023 рік	Посилення міжнародної допомоги Україні	Міжнародна спільнота посилює постачання зброї, гуманітарної допомоги та фінансової підтримки Україні для продовження боротьби.

Вже 27 лютого 2014 року в Криму з'явилися невідомі озброєні особи, які захопили урядові будівлі та стратегічні об'єкти. Вони діяли під прикриттям місцевих проросійських активістів. 16 березня 2014 року в Криму був проведений так званий референдум про приєднання півострова до Росії. Міжнародна спільнота не визнала результати цього референдуму, і анексія Криму була порушенням низки міжнародних угод, включаючи Будапештський меморандум 1994 року, за яким Україна відмовлялася від ядерної зброї в обмін на гарантії територіальної цілісності.

Слідом за цим на сході України почалася активна підтримка сепаратистських рухів. У квітні 2014 року проросійські активісти, підбурювані російськими спецслужбами, захопили адміністративні будівлі в Донецьку, Луганську та інших містах. Було проголошено створення «Донецької народної республіки» (ДНР) та «Луганської народної республіки» (ЛНР).

Ці угруповання отримали безпосередню підтримку з боку Росії, яка надавала їм фінансову, матеріальну та військову допомогу. Українська влада, у свою чергу, почала антитерористичну операцію (АТО), намагаючись відновити контроль над територією, яку захопили сепаратисти. Ці бойові дії швидко переросли в затяжний конфлікт, який тривав роками.

Особливо трагічними стали події в серпні 2014 року, коли українські війська потрапили в оточення під Іловайськом, що стало одним з найбільших фіаско для української армії. Бої за місто були дуже жорстокими, і під час спроби вийти з оточення українські війська потрапили під артилерійський обстріл з боку російських сил, що гарантували «зелений коридор» для евакуації.

Це призвело до численних жертв серед українських військових, загинули понад 300 осіб. Іловайська трагедія стала важливим сигналом про пряме військове втручання Росії в конфлікт.

У вересні 2014 року було укладено перше Мінське перемир'я, яке не принесло істотного результату через порушення умов з обох боків. У лютому 2015 року відбулися переговори в Мінську, за результатами яких було підписано нову угоду, відому як Мінськ-2.

Ці домовленості передбачали припинення вогню, відведення важких озброєнь та обмін полоненими. Проте угода не привела до значного припинення бойових дій, і конфлікт продовжувався з перемінною інтенсивністю.

Однією з важливих подій стала битва за Дебальцеве, яка відбулася в січні-лютому 2015 року. Це місто стало стратегічно важливим пунктом, оскільки

воно було вузловим на транспортних шляхах між Донецьком і Луганськом. Бої за Дебальцеве тривали кілька тижнів, і, незважаючи на героїчний опір українських військових, місто було знову захоплено проросійськими силами.

До початку 2022 року війна на сході України стала затяжним конфліктом, що призвів до величезних людських жертв та руйнувань. Паралельно відбувалося дипломатичне протистояння, в якому Україна отримувала підтримку з боку Європейського Союзу, США та інших міжнародних партнерів, а Росія намагалася вести кампанії щодо санкцій і дипломатичних маневрів. Проте ситуація в Україні залишалася складною.

24 лютого 2022 року Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. Це стало різким етапом ескалації конфлікту, коли Росія спробувала захопити Київ та інші великі міста. Але українська армія та народ показали неймовірний спротив, і вже на початку березня 2022 року російські війська були змушені відступити від Києва, Чернігова та Сум. Український спротив у перші місяці війни став символом патріотизму та єдності. Міста були зруйновані, але вони залишалися під контролем України [11, с. 85].

Однією з ключових подій став бої за Маріуполь, який тривав майже два місяці. Місто опинилося під блокадою, а українські військові, зокрема підрозділ «Азов», героїчно оборонялися в умовах постійного обстрілу. Після тривалих боїв і масових руйнувань у травні 2022 року захисники Маріуполя були змушені здатися, що стало великою трагедією для українців, але в той же час підтвердило мужність українських військ.

2023 рік став роком інтенсивних контрнаступальних операцій з боку Збройних сил України, зокрема на південному та східному фронтах. Місто Ізюм було звільнене, також відбулося звільнення частини правобережної Херсонщини, включаючи сам Херсон. Це стало великими перемогами для українських військ, і стало можливим завдяки постійній підтримці з боку міжнародних партнерів, зокрема постачанню зброї, боєприпасів і техніки.

Війна продовжує залишатися важким випробуванням для України, але боротьба триває. Важливу роль у контексті цієї війни відіграють міжнародні санкції проти Росії, а також величезна гуманітарна допомога Україні з боку міжнародних партнерів. Війна в Україні змінила багато аспектів міжнародних відносин, а також привела до зростання політичної та економічної підтримки України з боку заходу, що має велике значення для подальшої боротьби за незалежність і територіальну цілісність країни.

Сьогодні Російсько-українська війна має не лише військове, але й глибоке політичне значення, оскільки вона торкається глобальних питань безпеки, суверенітету держав і майбутнього міжнародного порядку.

Росія продовжувала використовувати різноманітні тактики ведення війни, включаючи гібридні методи. Початково, після анексії Криму та початку бойових дій на сході України, Росія спочатку активно використовувала нелегальні підрозділи, такі як так звані «зелені чоловічки» в Криму, і пізніше застосувала регулярні військові сили в обох конфліктах на Донбасі.

Окрім цього, Росія застосовувала інтенсивне використання артилерії, авіації та ракетних ударів, що спричинило значні руйнування міст і населених пунктів. Зокрема, з 2015 року стало очевидним, що Росія почала застосовувати нові методи ведення війни, включаючи використання тактичних ракет та високоточних озброєнь для підвищення ефективності бойових дій.

Однією з важливих складових цього конфлікту стала інформаційна війна, в якій Росія активно використовувала пропаганду та дезінформацію для маніпулювання міжнародною громадською думкою. Поширення фейкових новин, викривленої інформації про події в Україні, а також використання онлайн-платформ для впливу на настрої громадськості стали важливим елементом агресії Росії. Водночас, Україна активно працювала над своїми комунікаційними стратегіями, спрямованими на протидію російським інформаційним атакам, а також використовувала міжнародну підтримку для інформування світу про реальний стан справ на фронті.

Одним із важливих факторів війни стала міжнародна реакція на агресію Росії. Західні країни, зокрема Європейський Союз, США, Канада та інші, запровадили серію економічних санкцій проти Росії, які мали на меті обмежити доступ Росії до міжнародних фінансових ринків, технологій та стратегічних ресурсів. Проте санкції не змогли суттєво зупинити економічний розвиток Росії, хоча і створили певні труднощі для її економіки, зокрема у таких галузях, як енергетика та військово-промисловий комплекс. Паралельно Росія здійснювала політичний тиск на країни Європи, намагаючись послабити єдність західних союзників [3, с. 84].

У той час як Росія отримувала підтримку від окремих міжнародних партнерів, таких як Сирія, Іран і деякі країни Центральної Азії, Україна отримала величезну підтримку з боку Заходу. Окрім гуманітарної допомоги та політичної підтримки, Україна отримала військову допомогу у вигляді летальних і нелетальних озброєнь, техніки, тренувань для військових, а також фінансову підтримку.

Відносини з НАТО стали ще тіснішими, а Україна отримала інституційну допомогу в реформуванні оборонного сектору та підвищенні здатності протистояти російській агресії. Варто зазначити, що Україна також отримала значну гуманітарну підтримку, яка включала не лише продукти харчування та медикаменти, але й допомогу біженцям.

Війна не лише спричинила великі людські жертви, але й стала серйозним ударом по економіці України. Руйнування інфраструктури, виробничих потужностей, підприємств та комунікаційних ліній значно ускладнили відновлення після завершення бойових дій. Проте міжнародна допомога та зусилля українських урядів і місцевих органів влади щодо відновлення інфраструктури дозволили дещо полегшити наслідки війни для економіки. Важливим аспектом стала проблема внутрішніх переміщених осіб, для яких також створювалися програми соціальної підтримки.

Не менш важливим є психологічний вплив війни на громадян України. Війна, в свою чергу, створила велику кількість травмованих людей, як психологічно, так і фізично. Психічні розлади, посттравматичний стрес, депресії і тривожні розлади стали невід'ємною частиною наслідків війни для цивільного населення. З цією метою в Україні почали розвивати програми психологічної допомоги для постраждалих, включаючи біженців, внутрішньо переміщених осіб та військових.

Війна стала каталізатором для змін у внутрішній політиці України. Після 2014 року країна почала розвивати власну національну ідентичність, посилюючи увагу до питання боротьби з корупцією та зміцнення демократичних інститутів. Водночас політична ситуація залишалася напруженою, через що сталися зміни в урядових структурах та внутрішньополітичних процесах. Вибори, реформи в економічному та соціальному секторах, боротьба за свободу слова та права людини стали важливими аспектами внутрішнього розвитку України.

На сьогодні немає чітких прогнозів щодо завершення війни, оскільки конфлікт триває з різним рівнем інтенсивності. Однак багато експертів вказують на необхідність дипломатичних переговорів, хоча й визнають, що для Росії цей конфлікт має стратегічне значення, і вона не готова до поступок. Водночас важливу роль у вирішенні конфлікту може зіграти міжнародна спільнота, яка продовжує підтримувати Україну, та змінення геополітичної ситуації у світі.

2.4 Основні суб'єкти російсько-української війни

Російсько-українська війна є складним і багатогранним конфліктом, що зумовлений різними політичними, економічними та історичними факторами. У цьому контексті важливо розглянути основних інтересантів та суб'єктів, чия

діяльність безпосередньо чи опосередковано впливає на хід війни. Основними суб'єктами є не лише безпосередньо Росія та Україна, але й численні міжнародні організації, держави та внутрішньополітичні сили, що грають роль у формуванні результатів війни.

Першим і найбільшим суб'єктом у цьому конфлікті є Російська Федерація, яка, як агресор, реалізує свої геополітичні амбіції та прагнення зберегти свою сферу впливу в пострадянському просторі. Інтереси Росії у війні з Україною полягають у збереженні політичного, економічного та стратегічного контролю над Україною, що є важливим елементом її зовнішньої політики.

Зі стратегічної точки зору Росія намагається не допустити вступ України до НАТО і Європейського Союзу, оскільки це було б серйозною поразкою для Кремля в контексті боротьби за регіональний вплив. Крім того, Росія прагне зміцнити свій контроль над Кримом, що дозволяє їй мати доступ до важливих ресурсів Чорного моря та зміцнювати своє військове та економічне становище в регіоні.

Однак, намагаючись домогтися своїх цілей, Росія використовує широкий спектр методів: від військової агресії та підтримки сепаратистських рухів до гібридної війни, інформаційних кампаній та економічних санкцій.

З іншого боку, Україна є безпосереднім жертвою агресії, але водночас є активним суб'єктом, що прагне захистити свою територіальну цілісність і суверенітет. Інтереси України зводяться до забезпечення незалежності від Росії, відновлення контролю над Кримом і Донбасом, а також реалізації євроатлантичної інтеграції, зокрема вступу до Європейського Союзу та НАТО. Війна змусила Україну зміцнити свої збройні сили, реформувати державні інститути та активно шукати підтримку на міжнародній арені. Попри великі втрати та руйнування, Україна прагне зберегти свою національну ідентичність, розвивати демократичні інститути та інтегруватися в європейські структури [5, с. 4].

Важливим моментом є те, що Україна намагається знайти мирне вирішення конфлікту, але тільки за умови відновлення своєї територіальної цілісності.

Міжнародні організації також відіграють важливу роль у війні, хоча їхня роль обмежена через складність політичної ситуації. Організація Об'єднаних Націй, зокрема, намагається здійснювати гуманітарну допомогу та підтримувати мирний процес, але її здатність до активної участі обмежується через вето Росії в Раді Безпеки.

Організація з безпеки та співпраці в Європі (ОБСЄ) активно працює на території України, намагаючись забезпечити спостереження за режимами припинення вогню та сприяти зниженню ескалації, однак її зусилля часто блокуються прямими діями Росії. Європейський Союз та НАТО, зокрема, підтримують Україну через надання економічної, фінансової та військової допомоги, а також дипломатичну підтримку.

Зокрема, ЄС надає Україні важливі кредити та гуманітарну допомогу, а НАТО – військову підтримку та навчання для українських сил оборони. Проте ці міжнародні організації намагаються уникнути прямого військового втручання в конфлікт, оскільки це може призвести до глобальної ескалації.

Серед міжнародних суб'єктів, що мають вагоме значення в контексті війни в Україні, є Сполучені Штати Америки. США є одними з найбільших союзників України, надаючи значну військову, фінансову та гуманітарну допомогу, а також активно застосовують санкції проти Росії.

Американська політика у війні з Україною базується на стратегічному прагненні до стримування Росії та підтримки демократії в Східній Європі. США також активно підтримують Україну в її прагненнях до євроатлантичної інтеграції, що є важливим елементом їхньої зовнішньої політики. Однак, США намагаються не втягуватися безпосередньо в бойові дії, обмежуючись наданням допомоги і санкціями.

Європейські держави, такі як Великобританія, Польща, Німеччина та Франція, також займають важливу позицію в контексті війни. Вони активно підтримують Україну, надаючи політичну та фінансову допомогу, а також надаючи гуманітарну підтримку та допомогу в питаннях біженців. Однак, варто зазначити, що країни Європи значною мірою орієнтовані на мирне вирішення конфлікту і намагаються уникати прямої військової ескалації.

Вони шукають дипломатичні шляхи вирішення війни через переговори, проте їхня роль обмежена через складність досягнення домовленостей між Росією та Україною. Водночас європейські держави активно працюють над зміцненням енергетичної безпеки в Європі, зокрема після того, як Росія використовує енергетичні ресурси як інструмент політичного тиску.

Внутрішньополітичні сили України також є важливими інтересантами, оскільки вони визначають внутрішню політику держави та впливають на стратегію ведення війни. В Україні існують різні політичні сили, що мають різні підходи до вирішення конфлікту.

Одні з них виступають за посилення військових дій і максимальне відновлення контролю над усіма територіями, інші – за мирне вирішення війни, навіть якщо це передбачає певні територіальні поступки. Внутрішні політичні суперечності іноді ускладнюють прийняття єдиної стратегії та формування одноставної політики у вирішенні конфлікту.

Сепаратистські рухи на сході України, підтримувані Росією, є ще одним важливим фактором війни. Це «Донецька народна республіка» та «Луганська народна республіка», які отримують значну військову і фінансову підтримку з боку Росії. Їхнє існування не лише поглиблює конфлікт, а й ускладнює дипломатичне врегулювання ситуації, оскільки Росія наполягає на легітимності цих утворень, що стає перешкодою для переговорів.

Російсько-українська війна є складним і багатограним конфліктом, що зумовлений не лише політичними, економічними та історичними факторами, але й діяльністю численних суб'єктів, які безпосередньо або опосередковано

впливають на хід війни. Основними суб'єктами конфлікту є не лише Росія та Україна, але й міжнародні організації, держави, а також внутрішньополітичні сили, що впливають на формування результатів війни.

Російська Федерація є головним і найбільшим суб'єктом цього конфлікту. Як агресор, Росія реалізує свої геополітичні амбіції та прагнення зберегти контроль над пострадянським простором. Вона зацікавлена в збереженні політичного, економічного та стратегічного контролю над Україною, що є важливим елементом її зовнішньої політики. Один із ключових інтересів Росії полягає в тому, щоб не допустити вступ України до НАТО та Європейського Союзу, оскільки це могло б стати серйозною поразкою для Кремля в контексті боротьби за регіональний вплив [14, с. 62].

Крім того, Росія намагається зміцнити свій контроль над Кримом, оскільки цей регіон має стратегічне значення через доступ до ресурсів Чорного моря та можливість зміцнення військового й економічного становища Росії в регіоні. Для досягнення цих цілей Росія використовує широкий спектр методів, серед яких військова агресія, підтримка сепаратистських рухів, гібридна війна, інформаційні кампанії та економічні санкції.

Росія активно проводить операції з інформаційної війни, використовуючи пропагандистські канали для маніпулювання громадською думкою як всередині країни, так і за її межами, що значно ускладнює дипломатичні зусилля.

Україна, в свою чергу, є безпосередньою жертвою цієї агресії, але водночас виступає як активний суб'єкт, що бореться за збереження своєї територіальної цілісності та суверенітету. Інтереси України зводяться до забезпечення незалежності від Росії, відновлення контролю над Кримом і Донбасом, а також реалізації євроатлантичної інтеграції.

Важливим для України є вступ до Європейського Союзу та НАТО, що є частиною її стратегії розвитку як суверенної держави. Війна змусила Україну не лише зміцнити свої збройні сили, але й провести низку реформ у внутрішніх інституціях, активізувати дипломатичну діяльність і шукати підтримки на

міжнародній арені. Українська влада, незважаючи на великі втрати і руйнування, продовжує прагнути відновлення територіальної цілісності і національної ідентичності. Водночас важливою є позиція України щодо мирного вирішення конфлікту, при умові повного відновлення її територіальної цілісності, що підкреслює її прагнення до дипломатичного вирішення ситуації.

Міжнародні організації відіграють важливу роль у цьому конфлікті, хоча їхня діяльність часто обмежена через складну політичну ситуацію. Організація Об'єднаних Націй, зокрема, займається наданням гуманітарної допомоги та підтримкою мирного процесу, але її здатність до активної участі в конфлікті обмежується через вето Росії в Раді Безпеки ООН. Організація з безпеки та співпраці в Європі (ОБСЄ) також активно працює в Україні, намагаючись здійснювати моніторинг за виконанням режиму припинення вогню та сприяти зниженню ескалації, однак її зусилля часто блокуються через прямі дії Росії.

Європейський Союз та НАТО займають важливу позицію у підтримці України, надаючи їй фінансову, економічну та військову допомогу. Зокрема, ЄС надає Україні кредити та гуманітарну допомогу, а НАТО – військову підтримку та тренування для українських сил оборони.

Проте міжнародні організації намагаються уникнути прямого військового втручання, оскільки це може призвести до глобальної ескалації конфлікту, що може мати серйозні наслідки для стабільності на міжнародній арені.

Сполучені Штати Америки займають ключову роль серед міжнародних суб'єктів, що активно підтримують Україну. США надають значну військову, фінансову та гуманітарну допомогу, а також застосовують санкції проти Росії, спрямовані на стримування її агресивної політики. Американська політика у війні з Україною базується на стратегічному прагненні до стримування Росії та підтримки демократії в Східній Європі.

США активно підтримують прагнення України до євроатлантичної інтеграції, що є важливим елементом зовнішньої політики Америки. Однак, США намагаються уникати прямого втручання в бойові дії, обмежуючись

наданням допомоги та санкціями, що дозволяє їм тримати ситуацію під контролем без ескалації.

Європейські держави, такі як Великобританія, Польща, Німеччина та Франція, також активно підтримують Україну, надаючи політичну та фінансову допомогу, а також сприяючи гуманітарним ініціативам і підтримці біженців. Утім, варто зазначити, що країни Європи намагаються уникати прямої військової ескалації і шукають дипломатичні шляхи вирішення конфлікту, через переговори і мирні ініціативи, хоча їхня роль обмежена складністю досягнення домовленостей між Росією та Україною [7, с. 22].

Крім того, ці країни активно працюють над зміцненням енергетичної безпеки в Європі, оскільки Росія використовує енергетичні ресурси як інструмент політичного тиску, намагаючись впливати на країни ЄС.

Внутрішньополітичні сили в Україні є важливим фактором, що визначає внутрішню політику та стратегію ведення війни. В Україні існують різні політичні сили, що мають різні погляди на вирішення конфлікту.

Одні з них виступають за активне продовження бойових дій і відновлення контролю над усіма територіями, інші – за мирне вирішення війни, навіть якщо це потребує територіальних поступок. Внутрішні політичні суперечності іноді ускладнюють прийняття єдиної стратегії та формування одноставної політики у вирішенні конфлікту.

Сепаратистські угруповання на сході України, підтримувані Росією, також є важливими суб'єктами цього конфлікту. «Донецька народна республіка» та «Луганська народна республіка» отримують значну військову і фінансову допомогу з боку Росії.

Їхнє існування не лише поглиблює конфлікт, а й ускладнює дипломатичне врегулювання ситуації, оскільки Росія наполягає на легітимності цих утворень, що стає перешкодою для мирних переговорів.

Таким чином, російсько-українська війна є складною політичною подією, в якій беруть участь численні суб'єкти, що мають різні інтереси і цілі.

Основними гравцями є Росія, Україна, міжнародні організації та держави, а також внутрішньополітичні сили, що визначають внутрішню політику України. Усвідомлення ролі кожного з цих суб'єктів є важливим для розуміння загальної картини конфлікту та можливих шляхів його вирішення.

РОЗДІЛ 3. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЯК БЕЗПЕКОВИЙ ФАКТОР ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

3. 1 Критерії безпеки для країн Європи

Російсько-українська війна, що розпочалась у 2014 році, а з 2022 року переросла в повномасштабну агресію Росії проти України, стала важливим безпековим фактором для європейських країн. Цей конфлікт поставив під питання не лише стабільність і цілісність України, але й безпеку всієї Європи. Зокрема, війна змінила критерії, за якими європейські країни оцінюють свою безпеку, оскільки це стало випробуванням для геополітичних стратегій, військових альянсів, енергетичних постачань та економічної стабільності.

Уявлення про безпеку для європейських країн значно змінилися під впливом цих подій, і сьогодні визнано, що безпека є багатогранним і динамічним поняттям, яке вимагає комплексного підходу та оперативного реагування на зміну загроз. Перше і найважливіше – це питання територіальної цілісності і суверенітету. Для більшості європейських країн, зокрема тих, що належать до Європейського Союзу, гарантія цих аспектів є основою національної безпеки.

Російська агресія проти України наочно продемонструвала, як швидко і жорстко можуть бути порушені принципи міжнародного права, зокрема, якщо велика держава, як Росія, може використати силу для зміни кордонів і політичних режимів сусідніх країн. Це стало чітким сигналом для європейських держав про те, що територіальна цілісність і суверенітет країн мають бути захищені, оскільки агресія Росії проти України загрожує безпеці і стабільності всієї Європи.

Події в Україні також поставили на порядок денний питання енергетичної безпеки, оскільки Росія до початку війни була одним із основних постачальників природного газу та нафти для Європи. З початком агресії країни Європейського Союзу змушені були змінити свою енергетичну політику та

шукати альтернативи, зокрема в диверсифікації джерел енергії, розвитку відновлюваних джерел енергії, а також у зміцненні енергетичної інфраструктури.

Відсутність енергетичної незалежності стала новим викликом для безпеки європейських країн, оскільки надмірна залежність від постачань з боку агресора створює серйозні ризики як для економіки, так і для національної безпеки. Третім важливим аспектом є питання військової безпеки та оборони. Війна в Україні показала, як швидко можуть змінюватися баланс сил і стабільність у Європі. Більшість європейських країн знову усвідомили необхідність мати надійні оборонні можливості для захисту своєї території та суверенітету.

Військова співпраця між країнами НАТО та ЄС була посилена, було підвищено фінансування на оборону і модернізацію армій. Також важливими стали питання щодо новітніх військових технологій, таких як кібератаки, інформаційні війни, гібридні загрози, які стали важливими елементами сучасного конфлікту.

Війна в Україні також вплинула на питання гуманітарної безпеки, оскільки мільйони людей були змушені покинути свої домівки через бойові дії, і багато з них були змушені шукати притулок в Європі. Прийом біженців став великою проблемою для багатьох країн Європи, зокрема для Польщі, Німеччини та інших країн, які забезпечили гуманітарну допомогу та створили спеціальні програми для адаптації біженців.

Це питання також пов'язане з соціальною стабільністю, оскільки велика кількість біженців може впливати на ринок праці, на соціальні служби та на політичну ситуацію в країнах, що приймають біженців. Важливою складовою безпеки європейських країн стала і інформаційна безпека. Росія активно використовує інформаційні війни, дезінформацію, пропаганду та кібератаки як інструменти агресії, що ставить під загрозу не лише інформаційну безпеку окремих країн, але й всю європейську спільноту [20, с. 37].

Це стимулювало посилення заходів щодо захисту інформаційного простору, зокрема у сфері кібербезпеки, а також активну боротьбу з фейковими новинами та маніпуляціями в медіа. Зростання загроз у цій сфері змусило ЄС і НАТО активізувати свої зусилля у боротьбі з кібернападами і забезпеченні стабільності цифрових комунікацій.

Окрім цього, війна в Україні значно вплинула на економічну безпеку європейських країн. Криза в Україні привела до різкого зростання цін на енергоносії, порушення постачань і виведення багатьох підприємств з економічного обігу. Європейські держави змушені були вживати заходів для мінімізації негативних наслідків, зокрема через санкції проти Росії, посилення економічної інтеграції всередині ЄС, а також підтримку економік постраждалих від війни регіонів.

Політична стабільність стала ще одним важливим критерієм безпеки. Війна в Україні створила нові політичні реалії для країн Європи, зокрема у відносинах з Росією та її союзниками. Це вимагало перегляду зовнішньополітичних стратегій та підвищення політичної єдності всередині ЄС.

Тому важливим аспектом європейської безпеки є забезпечення стабільності в регіоні, зокрема через дипломатичні та військові механізми, які дозволяють стримувати загрози з боку Росії та її впливу на країни Східної Європи. Таким чином, російсько-українська війна стала важливим фактором переоцінки безпеки для країн Європи, змусивши їх до активних дій у ряді ключових сфер, таких як оборона, енергетична безпека, гуманітарні проблеми та інформаційна безпека.

Європейські країни активно працюють над зміцненням своїх оборонних можливостей, диверсифікацією енергетичних постачань та покращенням внутрішньої політичної стабільності, що є важливим для забезпечення безпеки на континенті.

Технологічна безпека та цифровий суверенітет стали новими пріоритетами для європейських країн. В умовах гібридної війни та активного

використання Росією кіберзброї, уразливість цифрової інфраструктури стала загрозою не лише для військових об'єктів, а й для фінансових систем, електронного урядування, транспорту, медицини та комунікацій.

Європейські країни зосередили увагу на розвитку власних технологій, зменшенні залежності від іноземних ІТ-рішень, створенні стійких захищених цифрових платформ, а також на впровадженні кіберграмотності серед населення. Цифровий суверенітет став стратегічною метою, яка має забезпечити контроль над критичною інфраструктурою та зменшити вплив зовнішніх технологічних гравців.

Культурна та ідентичнісна безпека також набули нового значення. Війна поставила перед Європою питання захисту національних ідентичностей, мови, культури та цінностей. Український спротив агресії став не лише військовим, а й культурним явищем, що вплинуло на європейський дискурс про важливість захисту демократичних, гуманістичних і європейських цінностей.

Європейські країни почали активніше підтримувати ініціативи, пов'язані з культурною дипломатією, боротьбою з російською пропагандою, підтримкою свободи слова та плюралізму. Зміцнення національної та європейської ідентичності стало важливим елементом стійкості суспільств перед зовнішніми інформаційними загрозами.

Наукова та освітня безпека стали ще однією новою площиною стратегічного мислення. Війна в Україні спричинила переосмислення ролі освіти у зміцненні національної свідомості, критичного мислення та підготовки кадрів для відновлення і безпеки держав.

Європейські країни активно почали включати тематику безпеки, геополітики, цифрової гігієни та інформаційної обізнаності до своїх освітніх програм. Також війна стимулювала співпрацю в сфері науки, зокрема в дослідженнях з кібербезпеки, оборонних технологій, соціальної адаптації та стійкості громад.

Освітні обміни, підтримка українських студентів та вчених стали частиною ширшої стратегії безпеки ЄС.

Безпека критичної інфраструктури – ще один аспект, що набув особливої ваги. Атаки на мости, залізницю, електростанції, водогони, лікарні в Україні змусили європейські країни переглянути вразливість власної інфраструктури. Зокрема, йдеться не лише про фізичний захист об'єктів, а й про створення систем їх швидкого відновлення, резервних джерел живлення та функціонування в умовах кризи. ЄС розробляє спільні протоколи щодо захисту критичних об'єктів на випадок надзвичайних ситуацій [9, с. 73].

Психологічна безпека населення – нова категорія, яка вийшла на перший план у зв'язку з масовим впливом війни на свідомість людей. Постійна присутність теми війни в інформаційному просторі, біженська криза, страх перед ескалацією спричинили підвищення рівня тривожності серед населення країн Європи. Це змусило уряди розробляти програми психологічної підтримки, навчати спеціалістів із кризової психології, а також популяризувати ментальне здоров'я як складову національної безпеки.

Загрози, що виникають внаслідок російської агресії проти України, вимагали від європейських країн перегляду не лише військових і економічних стратегій, але й оновлення підходів до забезпечення стабільності та безпеки в багатьох інших важливих сферах. Ось кілька додаткових аспектів, які набули великого значення в контексті сучасної європейської безпеки:

Пандемія COVID-19, яка розпочалася в 2020 році, дала додаткові уроки для європейських країн, підкресливши важливість забезпечення біологічної безпеки на національному та міжнародному рівні. З огляду на ризики нових пандемій і біологічних загроз, Європа почала посилено працювати над створенням національних і європейських систем для швидкої реакції на епідемії та біотероризм.

Відповідні механізми включають посилення медичних досліджень, розвиток інфраструктури охорони здоров'я, створення стратегічних резервів ліків та медичних засобів.

Війна в Україні змусила європейські країни переосмислити свою залежність від фінансових ринків, де Росія та інші країни, які підтримують дестабілізацію, можуть впливати на стабільність європейської економіки. У той час як санкції проти Росії стали важливою частиною стратегії боротьби з агресією, вони також поставили під загрозу фінансову стабільність, зокрема в енергетичних і торгових відносинах.

Європейський Союз почав працювати над створенням альтернативних економічних механізмів, таких як диверсифікація енергетичних постачань і розвитку «зелених» технологій, а також над підвищенням стійкості фінансових систем до зовнішніх шоків.

Війна в Україні підняла питання гуманітарної допомоги, зокрема щодо підтримки постраждалих регіонів і біженців. Європейські країни мали не лише вчасно реагувати на гуманітарну кризу, а й захищати права людини в умовах конфлікту, коли багато цивільних осіб стають жертвами насилля. Європейські країни активізували роботу міжнародних гуманітарних організацій, зокрема ООН і Червоного Хреста, для забезпечення належної допомоги тим, хто постраждав від бойових дій.

Війна в Україні також поглибила проблему зміни клімату, яка стала глобальною загрозою для безпеки. Конфлікти, зокрема цей, намагаються залишити негативний слід на екосистемах, спричиняючи руйнування природних ресурсів і забруднення довкілля. Європейські країни стали більш активними у підтримці ініціатив щодо захисту біорізноманіття, оскільки зміни клімату мають непрямий, але потужний вплив на економічну та політичну стабільність. Європа посилила інвестиції в «зелені» технології та стала на шлях до виконання зобов'язань щодо досягнення кліматичних цілей, зокрема в рамках Паризької угоди.

Війна в Україні також змусила європейські країни переглянути політики щодо міграції та інтеграції біженців. Більше 8 мільйонів українців було вимушено залишити країну, і більшість з них знайшла притулок в Європі. Це поставило перед європейськими країнами серйозне завдання щодо адаптації та інтеграції цих людей у соціальні та економічні структури, забезпечення їх доступу до житла, медичного обслуговування, освіти та інших базових потреб. Питання інтеграції стало критично важливим для підтримки соціальної стабільності в Європі, зокрема в контексті ринку праці та політичної терпимості.

Російська агресія проти України значно порушила систему міжнародного права. Це стало тестом для міжнародних організацій, зокрема ООН, щодо здатності протидіяти агресії великих держав. Європейські країни стали більш активно підтримувати реформу міжнародних організацій, зокрема Ради Безпеки ООН, з метою забезпечення більш ефективного реагування на подібні загрози. Крім того, питання розширення правозахисних механізмів стало важливим аспектом у міжнародних переговорах для забезпечення справедливості та забезпечення прав людини [18, с. 33].

Ураховуючи новітні загрози, особливо в умовах гібридної війни, європейські країни все більше уваги приділяють розвитку інноваційних оборонних технологій, включаючи кіберзахист, штучний інтелект, безпілотні технології та сучасні засоби протиповітряної оборони. Кібербезпека стала пріоритетом національних стратегій, оскільки можливість застосування кібератак для впливу на критичну інфраструктуру, зокрема енергетичну та транспортну мережу, набула надзвичайної актуальності.

Європейські країни почали інвестувати в технологічні рішення для створення надійного захисту від кіберзагроз і забезпечення стійкості своїх цифрових систем.

Ці аспекти підкреслюють комплексність і динамічність безпеки, яка більше не обмежується лише військовими або територіальними загрозами, а

охоплює цілу низку інших факторів, включаючи соціальні, економічні, екологічні та технологічні аспекти. Російсько-українська війна змінила погляд Європи на безпеку, вимагаючи більш тісної інтеграції між країнами та більш гнучкого і швидкого реагування на нові виклики.

Війна в Україні стала каталізатором глибоких змін у підходах до безпеки в країнах Європейського Союзу, зокрема у сфері фінансової та культурної стабільності. Повномасштабна агресія з боку Росії змусила європейські держави переглянути свої економічні стратегії, спрямовані на зниження залежності від держав-агресорів та підвищення загальної стійкості до зовнішніх загроз. Одним із ключових напрямків стало забезпечення фінансової безпеки. Європейські країни активізували зусилля щодо диверсифікації енергетичних постачань, відмови від російського газу та нафти, розвитку відновлювальних джерел енергії, таких як сонячна, вітрова, гідро- та воднева енергетика.

Програма REPowerEU стала яскравим прикладом консолідованої європейської відповіді на енергетичну кризу. Паралельно з цим, активізувався розвиток «зеленої» економіки, що сприяє не лише екологічній трансформації, а й економічній автономії. Крім того, європейські країни зосередили увагу на зміцненні фінансової стійкості: створюються стратегічні резерви, оновлюються механізми антикризового управління, поглиблюється фінансова інтеграція, посилюється контроль за транснаціональними капіталовкладеннями.

Значна увага приділяється захисту банківських систем від кіберзагроз і фінансових атак, розвитку цифрових інструментів захисту даних, а також боротьбі з відмиванням коштів. В умовах нестабільної міжнародної політичної ситуації критично важливими стали також заходи для захисту національних валют і підвищення рівня економічної самодостатності країн ЄС. На тлі цих подій значну роль почало відігравати питання культурної безпеки.

Війна в Україні поставила перед Європою нові виклики, пов'язані з інформаційною агресією, спробами підриву демократичних цінностей, дезінформацією та пропагандою з боку Росії. У відповідь на це європейські

країни почали активно підтримувати культурну дипломатію, просувати незалежні медіа, боротися з фейками, а також підтримувати українську культуру, мову та мистецтво як символ спротиву авторитаризму.

Створення спеціальних центрів з моніторингу інформаційного простору, прийняття регламентів для контролю за онлайн-контентом і пропагандою, а також посилення підтримки освітніх і культурних проєктів – усе це стало елементами стратегії ЄС у сфері захисту ідентичності та цінностей. Культурна стійкість дедалі більше розглядається як складова комплексної безпеки нарівні з військовою, енергетичною чи інформаційною.

У результаті, європейські країни вибудовують нову модель безпеки – інтегровану та багатовекторну. Вона передбачає водночас зміцнення обороноздатності, розвиток енергетичної автономії, цифровізацію фінансових систем, захист інформаційного простору та просування спільної європейської ідентичності.

Такий підхід дозволяє Європі ефективніше реагувати на багатовимірні загрози, захищати свої демократичні засади та зберігати внутрішню стабільність у період масштабних криз. Війна в Україні, попри всі трагедії, стала стимулом для трансформації європейських підходів до безпеки та довела необхідність єдності, солідарності та стратегічного мислення в умовах глобальної нестабільності.

3.2 Вплив російсько-української війни на контури безпеки країн Європи

Війна значно змінила не лише політичну, а й стратегічну ситуацію на континенті, змусивши країни Європи переглянути свої оборонні стратегії,

відносини з Росією, а також політику в питаннях енергетичної безпеки. З початком масштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року контури безпеки в Європі змінилися, оскільки Росія стала більш непередбачуваним і агресивним гравцем на міжнародній арені. Війна в Україні не лише спричинила прямі наслідки для українського народу та території, але й принесла суттєві зміни в європейській політиці, економіці та військовій безпеці.

З початку війни Європа усвідомила, що безпека на її території більше не може бути гарантована за допомогою дипломатичних угод або політичних компромісів, оскільки Росія відкрито порушила міжнародні норми, порушивши територіальну цілісність і суверенітет України. Однак цей конфлікт виходить за межі суто українського питання, він має стратегічне значення для всього європейського континенту, бо російська агресія ставить під сумнів стабільність не тільки України, а й всього Східного партнерства ЄС, а також НАТО. Збільшення загрози гібридних війн, кібератак та військових операцій Росії створює нові виклики для безпеки європейських країн.

Насамперед змінилася військова ситуація на європейському континенті. Війна в Україні привела до посилення оборонних ініціатив з боку країн ЄС і НАТО, що стало необхідним для стримування подальшої агресії з боку Росії. Відповідно до нових реалій, значно збільшено фінансування оборони в країнах, що межують з Росією, зокрема в країнах Балтії, Польщі, Чехії та Румунії.

Зокрема, країни Балтії та Польща стали ключовими союзниками України в контексті її оборонної підтримки. НАТО, як головна оборонна організація Європи, зміцнило свої позиції в Східній Європі, посиливши присутність військ на території країн, які безпосередньо межують з Росією, зокрема в Польщі, Латвії, Литві та Естонії.

Важливу роль у зміні контурів безпеки в Європі зіграло розширення НАТО, яке стало реальністю для таких країн, як Фінляндія та Швеція, що довгий час дотримувалися нейтральної позиції. Однак, через зростаючу загрозу з боку Росії, ці держави вирішили приєднатися до альянсу для забезпечення

своїї безпеки. Ці події, в свою чергу, суттєво змінили геополітичну ситуацію в регіоні, оскільки Росія сприймає розширення НАТО як серйозну загрозу своїй безпеці [12, с. 28].

Проте, з огляду на агресивні дії Кремля, багато країн Європи вважають таку стратегічну зміну необхідною для протидії російській експансії.

Найбільше постраждали від цього конфлікту економічні та енергетичні питання. Російська агресія привела до економічної ізоляції Росії та значного посилення санкцій з боку ЄС та США. Ці санкції мають на меті ослабити економічну базу Росії, обмежити доступ до міжнародних фінансових ринків та знизити її здатність вести війну.

У той же час для Європи це означає серйозні економічні втрати. Найбільше постраждала енергетична безпека Європи, оскільки Росія є одним з найбільших постачальників енергоресурсів, зокрема газу та нафти, і саме через цю залежність Європа опинилася в складному становищі. Відповідно до нових обставин, ЄС почав активніше шукати альтернативні джерела енергопостачання. Це включає в себе розвиток відновлювальних джерел енергії, як от сонячної та вітрової енергетики, збільшення використання ядерної енергії та пошук нових постачальників енергоресурсів, таких як США та країни Близького Сходу.

Однак енергетична криза є не єдиною економічною проблемою, з якою зіткнулися європейські країни. Російська агресія також спричинила зростання інфляції та економічної нестабільності. Крім того, з огляду на посилення військової загрози, країни Європи були змушені збільшити витрати на оборону, що додатково ускладнило фінансову ситуацію в регіоні.

Однією з найбільших гуманітарних проблем, що виникли через російсько-українську війну, є проблема біженців. Мільйони українців були змушені покинути свою країну, і найбільше постраждали від цього сусідні країни ЄС, такі як Польща, Чехія, Угорщина та Словаччина. Це створило серйозні соціальні та економічні труднощі для цих країн, оскільки потрібно було

забезпечити біженців житлом, їжею, медичними послугами та іншими необхідними речами.

Багато європейських держав, зокрема Польща, відкрили свої кордони для українських біженців, що створило значний гуманітарний виклик. Водночас ці країни були змушені модернізувати свої соціальні системи для інтеграції біженців, адаптації їх до нових умов життя, а також для створення програм для залучення їх до працевлаштування та освіти.

Щодо соціальних аспектів, то війна в Україні вплинула і на внутрішню політику європейських країн, зокрема на дебати про мультикультуралізм, національну ідентичність та імміграційну політику. У деяких країнах виникли політичні суперечки щодо того, як правильно адаптувати біженців, враховуючи національні інтереси і потенційні соціальні наслідки. Це призвело до поляризації в деяких країнах, що створило додаткові виклики для внутрішньої політики ЄС.

Російсько-українська війна також вплинула на трансформацію європейської безпекової архітектури та спричинила активізацію політичного діалогу між ЄС та його партнерами, зокрема в рамках нових форматів співпраці. Одним із таких прикладів є ініціатива створення Європейського оборонного союзу, яка отримала нове дихання у контексті зростаючих загроз. Країни Європи дедалі більше усвідомлюють потребу не лише в колективному захисті через НАТО, але й у посиленні власного оборонного потенціалу.

Також зросла увага до модернізації та цифровізації збройних сил, збільшення інвестицій у військові технології, штучний інтелект у сфері оборони, безпілотні літальні апарати та системи протиповітряної оборони. Наприклад, Німеччина після десятиліть обережної політики у сфері оборони оголосила про створення спеціального фонду в розмірі 100 мільярдів євро для модернізації своїх збройних сил.

Крім того, активізувалася співпраця між Україною та окремими європейськими країнами щодо передачі озброєння, навчання військових та

обміну розвідувальними даними. Польща, Велика Британія, країни Балтії стали не лише дипломатичними, але й військовими союзниками Києва, демонструючи новий рівень солідарності в умовах воєнної загрози.

У сфері енергетики також почалося активне формування нової парадигми – «енергетичної автономії». Окрім диверсифікації постачання, країни ЄС почали створювати спільні платформи для закупівлі енергоносіїв, зменшуючи залежність окремих держав від зовнішніх джерел. Посилено підтримку наукових досліджень у галузі зелених технологій, водневої енергетики та енергозбереження.

Ще одним важливим аспектом є посилення інформаційної боротьби. Європейські країни активно протидіють російській пропаганді та дезінформації, запроваджуючи законодавчі ініціативи щодо прозорості ЗМІ, захисту інформаційного простору та підтримки незалежної журналістики. Були створені спеціальні центри моніторингу гібридних загроз і пропагандистських кампаній [15, с. 47].

На гуманітарному рівні, крім підтримки українських біженців, розширилася також мережа програм психологічної допомоги та реабілітації для постраждалих. Залучаються міжнародні благодійні організації, які не лише надають гуманітарну допомогу, але й сприяють соціальній інтеграції переміщених осіб у нових громадах.

Також важливо відзначити, що війна змінила пріоритети освітньої політики в Європі. У багатьох країнах було відкрито спеціальні програми для українських студентів, запроваджено українськомовні курси, програми перекваліфікації для дорослих, а також освітні ініціативи з вивчення української історії, культури та сучасної геополітики.

Загалом, війна в Україні стала не лише викликом, але й каталізатором глибоких трансформацій у європейському суспільстві, спричинивши переоцінку безпеки, солідарності, економічної самодостатності та цінностей, на яких базується Європейський Союз.

Війна в Україні змусила Європейський Союз переглянути свою економічну стратегію, зокрема в контексті енергетичної безпеки та санкційної політики. Оскільки Росія була основним постачальником енергоресурсів, зокрема газу та нафти, війна стала каталізатором для зменшення залежності від російських енергоносіїв. ЄС швидко адаптувався до нових умов, шукаючи альтернативи постачання енергоресурсів та розвиваючи співпрацю з іншими країнами-партнерами.

Зокрема, ЄС посилив економічні зв'язки з країнами Північної Америки (США та Канада), країнами Східної Азії (наприклад, Японія, Південна Корея) та Африки, що дозволило компенсувати втрату російських енергоресурсів. Завдяки цьому Європа зміцнила свою економічну стабільність, зокрема через підвищення енергетичної незалежності. Одним із важливих кроків стало розширення торгових відносин із цими регіонами, що забезпечило нові можливості для економічного розвитку.

Війна спричинила потік біженців з України до європейських країн, що стало значним гуманітарним викликом для ЄС. Однак, цей виклик також став можливістю для переосмислення і поліпшення європейської імміграційної політики. Європейські країни, особливо Польща, Румунія та Словаччина, які прийняли найбільшу кількість біженців, не лише зіткнулися з гуманітарними проблемами, але й відчували позитивні ефекти від залучення українських мігрантів на ринок праці.

Українці, швидко адаптуючись до нових умов, стали важливою частиною робочої сили в багатьох європейських країнах, що допомогло пом'якшити трудові дефіцити в таких секторах, як будівництво, сільське господарство та медичні послуги. Європейські країни розширили свої системи соціальних гарантій і програми інтеграції для біженців, що дозволило зберегти стабільність і соціальний мир у регіоні.

Війна в Україні також показала, наскільки важливою є цифрова безпека для європейських країн. Росія активно використовувала кібератаки для підриву

інфраструктури України та впливу на політичні процеси в Європі. Це змусило європейські країни значно посилити заходи з кіберзахисту. Особливо важливими стали кроки щодо захисту критичної інфраструктури – енергетичних мереж, фінансових установ, а також систем комунікацій.

Крім того, країни ЄС активно розвивають співпрацю між урядами та приватними компаніями для розробки інноваційних технологій захисту від кіберзагроз. Одним із кроків стало створення нових стандартів для захисту інформаційних технологій у державних установах і національних інфраструктурах, що дозволяє знизити ризики атак та зберегти стабільність внутрішнього ринку.

Одним із важливих аспектів війни стала активізація культурної дипломатії між Україною та країнами Європи. Війна значно посилила інтерес до української культури, а також до збереження культурної спадщини України. Європейські країни активно підтримують українські мистецькі ініціативи, організовують культурні обміни та заходи, спрямовані на підтримку українського народу.

Цей процес став важливим елементом не лише гуманітарної допомоги, але й політичної підтримки України на міжнародній арені. Через культурні програми європейські країни підкреслюють свою солідарність з Україною, зміцнюючи дипломатичні та культурні зв'язки.

Війна в Україні підштовхнула Європу до активнішої співпраці з міжнародними організаціями, такими як ООН, ОБСЄ, G7. ЄС разом із міжнародними партнерами працює над посиленням санкцій проти Росії, сприяє підтримці стабільності в міжнародному праві та організовує миротворчі місії. Ці ініціативи спрямовані на забезпечення миру і стабільності в Україні та в цілому на міжнародній арені.

Європейські країни активно залучені до гуманітарної допомоги для України, що включає надання продуктів харчування, медичних засобів і матеріальної допомоги. Це також включає в себе підтримку економічного

відновлення України після завершення конфлікту, що є важливою складовою стабільності в Європі.

Загалом, війна в Україні стала каталізатором для формування нових стратегій безпеки в Європі. Європейські країни змусилися переглянути свої підходи до оборонної політики, стратегії міжнародного партнерства та внутрішньої безпеки. Війна показала важливість колективної оборони, де ключову роль відіграють НАТО та ЄС, а також важливість адаптації до нових видів загроз, таких як кіберзагрози та гібридні війни [17, с. 26].

Таким чином, війна в Україні стала стимулом для Європи щодо активізації співпраці в ряді стратегічних аспектів, від економіки та енергетичної безпеки до культурної дипломатії та цифрової безпеки. Ці зміни зміцнили європейську інтеграцію, підвищили готовність до спільних дій у відповідь на зовнішні загрози та заклали основи для більш тісної співпраці на глобальному рівні.

Важливо звернути увагу на кілька інших змін, які відбулися в Європі під впливом війни в Україні. Насамперед це стосується екологічних наслідків війни. Масштабне знищення лісів, забруднення ґрунтів і вод, обстріли промислових об'єктів та загроза аварії на Запорізькій АЕС викликали серйозне занепокоєння щодо екологічної безпеки в регіоні. У відповідь Європейський Союз активізував політику «зеленої трансформації», посиливши транскордонний екологічний моніторинг, запровадивши фонди для реабілітації постраждалих територій і поєднавши кліматичну політику з питаннями безпеки.

Крім того, війна стала поштовхом до цифрової трансформації оборонних систем. Український досвід використання дронів, супутникової розвідки та кіберзахисту надихнув багато європейських країн на модернізацію власних армій, впровадження штучного інтелекту в обороні та розбудову кіберкомандувань. Також активізувалася цифровізація цивільного захисту, зокрема в питаннях евакуації та раннього оповіщення. Водночас змінилася

система гуманітарної допомоги: запроваджено нові механізми координації міжурядових дій, створено логістичні хаби, а також цифрові платформи для реєстрації біженців і запитів на допомогу.

Не менш важливими стали зміни в культурній і туристичній сферах – багато країн ЄС бойкотували російські культурні продукти, натомість активно просуваючи українську культуру через виставки, концерти та освітні програми. Туристична політика змістилася в бік безпечних внутрішніх напрямків, а освітні установи переглянули свої програми з урахуванням нових історичних наративів.

Нарешті, значно зросла роль громадянського суспільства: волонтерські організації, благодійні фонди та окремі громадяни стали ключовими учасниками процесів допомоги Україні, адаптації біженців та формування європейського інформаційного фронту на захист демократичних цінностей. Усі ці процеси свідчать про те, що війна в Україні стала каталізатором глибоких системних змін не лише в самій Україні, а й у всьому європейському просторі.

ВИСНОВКИ

Російсько-українська війна, що триває з 2014 року та перейшла у фазу повномасштабного вторгнення у 2022 році, стала ключовою подією, яка докорінно змінила не лише український, а й європейський безпековий порядок. Війна стала індикатором змін у сучасному розумінні збройних конфліктів, безпеки та геополітичних пріоритетів. У даному дослідженні було виконано поставлені завдання, що дозволило дійти до ряду важливих висновків.

1. У межах першого завдання було проаналізовано наукові підходи до розуміння природи сучасних війн. У роботі розкрито, що війни ХХІ століття набули гібридного характеру, поєднуючи традиційні бойові дії з інформаційними, кібернетичними, економічними та психологічними інструментами. Це дозволяє агресору досягати стратегічних цілей без офіційного оголошення війни, маніпулюючи інформацією, суспільною думкою та внутрішньою стабільністю держав. Важливим є також перехід від симетричних воєн до асиметричних форм протистояння, де важливу роль відіграють нетрадиційні учасники конфліктів.

2. Друге завдання полягало у вивченні специфіки російсько-української війни в контексті гібридного впливу. Було доведено, що РФ використовує цілий арсенал методів: від військових операцій до масштабної дезінформаційної кампанії, підриву довіри до державних інституцій, кібератак та політичного тиску на міжнародному рівні. Усі ці компоненти засвідчують, що війна ведеться на багатьох фронтах – військовому, дипломатичному, енергетичному, інформаційному та культурному.

3. У третьому завданні було проаналізовано вплив війни на політику безпеки європейських країн. Зокрема, зафіксовано перегляд нейтральних статусів низки держав (Фінляндія, Швеція), активізацію співпраці з НАТО, збільшення

оборонних бюджетів та інвестицій у кібербезпеку. Європейські країни почали формулювати нові безпекові орієнтири, орієнтовані на стримування агресії та зміцнення колективного захисту. Водночас війна змусила переглянути економічну залежність від Росії, насамперед в енергетичній сфері.

4. Четверте завдання стосувалося трансформації національних безпекових орієнтирів України. Дослідження показало, що війна спричинила переосмислення цілей національної безпеки: від оборони державної території – до забезпечення стійкості суспільства, інформаційної гігієни, захисту критичної інфраструктури та розвитку міжнародного партнерства. Політика національної безпеки України почала включати ширший спектр загроз, у тому числі гуманітарного, екологічного, інформаційного та енергетичного характеру.

5. У рамках п'ятого завдання було охарактеризовано гуманітарні, соціальні та правові наслідки війни. Війна спричинила масштабну гуманітарну кризу: мільйони внутрішньо переміщених осіб, десятки тисяч загиблих і поранених, зруйновану інфраструктуру. Водночас українське суспільство виявило високий рівень самоорганізації та солідарності. Держава активізувала ініціативи щодо захисту прав постраждалих, а також просування ініціатив у сфері міжнародного права щодо створення спеціального трибуналу для притягнення до відповідальності агресора.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання напрацьованих аналітичних підходів для подальших наукових досліджень у сфері міжнародних відносин, безпеки та конфліктології. Також результати можуть бути застосовані при розробці стратегій національної безпеки, інформаційної політики, державного управління та євроінтеграційних процесів України.

Таким чином, робота засвідчує, що сучасна війна – це складне, багаторівневе явище, яке потребує нових підходів до безпеки на національному та

міжнародному рівнях. Російсько-українська війна стала каталізатором змін у системах безпеки, підштовхнула європейські країни до солідарності, а Україну – до формування нових безпекових орієнтирів, що базуються на демократичних цінностях, технологічній модернізації та національній єдності.

З огляду на масштабність досліджуваної тематики, варто додатково підкреслити, що сучасні гібридні конфлікти вимагають переосмислення всього комплексу безпекової політики. Український досвід війни з Росією продемонстрував, що національна безпека не може бути зведена лише до військової компоненти. Значно більшої ваги набувають такі чинники, як стійкість державних інституцій, спроможність суспільства до самоорганізації, ефективна інформаційна політика та взаємодія з міжнародними партнерами. У процесі підготовки кваліфікаційної роботи також було виявлено, що війна стала поштовхом до формування нового типу політичної культури в Україні – культури спротиву, солідарності, цифрової мобілізації та політичної суб'єктності громадян. Цей зсув у суспільній свідомості впливає не лише на національний рівень, але й формує нові очікування у зовнішньополітичній площині – щодо західної інтеграції, реформ та гарантій безпеки. Особливої уваги заслуговує і гуманітарна динаміка, яку спровокувала війна. Це стосується не лише змін у демографічній структурі, а й трансформації соціального контракту між державою і громадянином. Українці очікують більшої прозорості, ефективності та відповідальності від влади, і ці очікування вже сьогодні трансформують політичну систему. Таким чином, дослідження дозволяє зробити висновок, що російсько-українська війна є не лише безпековим, а й цивілізаційним викликом, який активізував процес

глибинної трансформації української державності, міжнародної системи та самої природи конфлікту в XXI століття

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Буряченко О. В. Російсько-українська війна як фактор порушення та еволюції світової безпекової рівноваги. [Політикус](#). 2023. Вип. 2. Київ, 2023. С. 73-83.
- 2 Вовк В. Фейки як загроза національній безпеці в умовах гібридної війни. Філософські та методологічні проблеми права. № 2(24) , 2022. С. 80-85.
- 3 Вовк С. О., Бадер А. В. Стратегії дезінформації Росії в російсько-українській війні: типологія фейків. Регіональні студії: зб. Наук. Праць, 2023. С. 53-59.
- 4 Возняк, Г., Сороковий, Д. ВИКЛИКИ ТА ОРІЄНТИРИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ. *Економіка та суспільство*, (2023). (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-26>
- 5 Дерев'янка І. П. Гібридна війна як різновид асиметричних дій. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. Київ, 2023. С. 6-16.
- 6 Легкодух В. В. Роль інформаційної війни у російсько-українському конфлікті: аналіз впливу медіа. Актуальні питання у сучасній науці. №2 2024. С. 866-876. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/9194/9244>
- 7 Мицюк М. Типологія та функції сучасних медійних наративів російсько-української війни. 2024. С. 30-38. *Folia Philologica*, 2024. №7 С. 30-38. . <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2024/7/4>
- 8 Патлашинська, І. В. Сучасна російсько-українська інформаційна війна: завдання, методи та особливості використання. Регіональні студії / редкол.: М. М. Палінчак (голов. ред.), І. М. Вегеш, Є. І. Гайданка та ін. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 28. С. 84–87.. URL <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/28/15.pdf>

- 9 Подворна О. Російсько-українська війна як фактор трансформації зовнішньої та безпекової політики ФРН.Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2022. Т. 46. С. 22-34. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ippss_2022_46_4
- 10 Рева Т. Гібридні загрози та гібридні війни: сутність та аспекти взаємодії. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. Студії. 2022. С. 186-191. Випуск 40, с. Visnyk of the Lviv University. Series Philos.-Political Studies. Issue 40, p. 186–191
- 11 Санін О. М. Шляхи реалізації стратегії євроатлантичної інтеграції України в умовах російсько-української війни. 2024.DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-2.27> НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ПОЛІТИКУС»
- 12 Ситник Г.П. Філософія війни та миру: курс лекцій. Київ: ТОВ «САК Лтд.», 2023. 118 с
- 13 Стрельбицький М., Гринь М. Когнітивна війна Росії проти України. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки. Київ, 2023. , (1 (64),С. 46-52. <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.1.7>
- 14 Тодоров І., & Тодорова Н. Безпекові гарантії для України: очікування та реальність. Геополітика України: історія і сучасність. № 1(32) 2024. С. 19-32. DOI: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2024.1\(32\).19-32](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2024.1(32).19-32)
- 15 Калдор М. Нові та старі війни: організоване насильство у глобальну епоху. К. : Темпора, 2020. 264 с.
- 16 Фрідман Л. Майбутнє війни: історія. К. : Пінгвін Букс, 2019. 352с.
- 17 Національна безпекова стратегія України. Указ Президента України №392/2020 від 14 вересня 2020 р.
- 18 Стратегічна концепція НАТО 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm

- 19 Geneva Centre for Security Sector Governance (DCAF). Реформа сектору безпеки у кризових умовах. Женева, 2022.
- 20 Європейський інститут досліджень безпеки (EUISS). Безпекові наслідки війни в Україні для Європи. Брюссель, 2023.
- 21 Най Дж. М'яка сила і новий світовий порядок. К. : Foreign Affairs, 2021.
- 22 Рід Т. Активні заходи: історія дезінформації та політичної війни. Нью-Йорк : Farrar, Straus and Giroux, 2020.
- 23 Braw E. Гібридні загрози і зміна природи війни. Вашингтон : Atlantic Council, 2022.
- 24 International Crisis Group. Війна в Україні: воєнні та політичні аспекти. Брюссель, 2023.
- 25 Ожеван М. А. Безпекова політика в умовах глобалізаційних викликів. К. : НІСД, 2021. 172 с.
- 26 Шевченко А. В. Вплив російсько-української війни на політику безпеки країн Балтії. // Стратегічні пріоритети. 2023. №1(58). С. 60–68.
- 27 Грицак Я. Подолання минулого. К. : Yakaboo Publishing, 2021. 312 с.
- 28 Пархоменко Л. Асиметричні загрози в умовах гібридної війни. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2021. 198 с.
- 29 Снайдер Т. Шлях до несвободи: Росія, Європа, Америка. К. : Темпора, 2020. 400 с.
- 30 Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. Аналітичні звіти. К. : 2022–2023.
- 31 Київська школа економіки. Економічні наслідки агресії РФ. К. : KSE, 2023.
- 32 Kasapoglu C. Війна Росії проти України: воєнні та стратегічні виміри. Вашингтон : Jamestown Foundation, 2022.
- 33 Мельник Т. Інформаційна безпека держави в умовах гібридної агресії. К. : КНУ, 2022.
- 34 Черкасов О. Стратегічна комунікація в умовах війни. К. : НАДУ, 2023.

- 35 Марцинюк Т. Європейська політика безпеки після 2022 року. // Наук. зап. НаУКМА. Політологія. 2023. №4. С. 32–39.
- 36 Олійник Т. Парадигми безпеки в постправді. Острог : НАУОА, 2022.
- 37 Гарань О. Євроінтеграція України: від символу до стратегії. К. : Центр Разумкова, 2020.
- 38 Tsygankov A. Зовнішня політика Росії: ідентичність та зміни. Нью-Йорк : Rowman & Littlefield, 2021.
- 39 Snyder T. The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America. Нью-Йорк : Tim Duggan Books, 2018.
- 40 Mearsheimer J. Трагедія політики великих держав. Нью-Йорк : Norton & Co, 2014.

ДОДАТКИ

Додаток А

Аналіз форм і методів ведення російсько-української війни: стратегії та тактики конфлікту

Тип війни	Опис	Ключові характеристики	Приклад в контексті Російсько-
-----------	------	------------------------	--------------------------------

			української війни
Міжд ержавна війна	Конфлікт між двома або більше суверенними державами, які мають власні армії, економічні і політичні структури.	Війна між державами з чітким міжнародним статусом, визначеним межами і суверенітетом кожної зі сторін. Офіційні війська, порушення міжнародного права, такі як агресія чи анексія.	Росія проти України: вторгнення Росії в Україну в 2022 році, порушення міжнародного права (акти агресії, анексія Криму, бойові дії на сході України, підтримка сепаратистів).
Гібри дна війна	Війна, що поєднує традиційні військові дії з нетрадиційними методами, такими як кібероперації та інформаційні атаки.	Використання неконвенційних методів ведення війни: кібератаки, пропаганда, економічні санкції, політичні маніпуляції, підтримка проксі-сил, відсутність відкритого зіткнення.	Росія проти України: активне використання дезінформації через медіа і соціальні мережі, кібератаки на критичну інфраструктуру, підтримка проросійських сепаратистів на сході України.
Асим етрична війна	Конфлікт, де одна зі сторін має значну військову, економічну чи політичну перевагу, а інша використовує	Війна між нерівними силами, де слабша сторона застосовує партизанські методи, хитрість, невеликі, але ефективні удари. Стратегічне використання слабкості	Україна проти Росії: Україна використовує стратегічні та інформаційні ресурси, протистоїть потужній армії Росії через партизанські методи, мобілізацію громадян,

	нестандартні методи.	супротивника.	добровольчі батальйони.
Цивільна війна	Війна між різними культурними, релігійними або політичними системами, що базуються на суперечливих ідеологіях.	Культурний, релігійний чи ідеологічний конфлікт, де кожна зі сторін прагне нав'язати свої цінності іншим. Протистояння авторитарних і демократичних систем.	Росія проти України: Росія прагне зберегти свій імперіалізм і авторитаризм, в той час як Україна вибрала шлях демократії та європейської інтеграції.
Інформаційна війна	Використання медіа та технологій для поширення дезінформації, маніпуляцій і пропаганди.	Ведення війни через інформаційний простір, маніпуляція громадською думкою, створення фейків, пропаганда та дезінформація з метою дискредитації супротивника або мобілізації власних сил.	Росія проти України: масштабна пропаганда, дезінформаційні кампанії в медіа та соцмережах, маніпуляції з метою зміни громадської думки як в Україні, так і за кордоном.
Конвенційна війна	Війна, що ведеться згідно з міжнародними правилами і угодами, за участі регулярних армій і відповідних	Традиційна форма війни з визначенням правил ведення боїв (Гаазька конвенція), участь регулярних збройних сил, виконання міжнародних норм щодо прав людей і	Росія проти України: використання регулярних збройних сил, ведення бойових дій із застосуванням традиційних методів (бомбардування, обстріли, штурми міст),

	норм права.	військових дій.	порушення прав людини.
Партизанська війна	Несиметрична війна, що проводиться групами опору або неурядовими силами з використанням хитрості та невеликих атак.	Ведення війни невеликими групами через мобільність, терористичні акти, знищення важливих об'єктів і техніки ворога, використання місцевих умов для ведення боротьби.	Україна проти Росії: активна боротьба місцевих сил на окупованих територіях, знищення інфраструктури ворога, використання партизанських тактик.
Війна за ресурси	Конфлікт через контроль над природними чи економічними ресурсами, такими як земля, нафта, газ тощо.	Стратегії, що фокусуються на контролі над важливими економічними ресурсами, такими як енергетичні ресурси, земля, сільськогосподарські угіддя, водні джерела.	Росія проти України: боротьба за контроль над ресурсами, такими як чорноморські порти, вуглеводневі ресурси, сільськогосподарські землі.

Додаток Б

Ключові аспекти безпеки Європи в умовах російсько-української війни

Аспект безпеки	Опис	Вплив війни в Україні
Територія	Гарантії захисту	Війна в Україні показала загрозу

льна цілісність і суверенітет	територіальної цілісності та незалежності держави від зовнішньої агресії.	для суверенітету країн Європи. Росія відкрито порушила принципи міжнародного права, що призвело до перегляду безпекових стратегій у Європі.
Енергетична безпека	Забезпечення надійних та стабільних поставок енергетичних ресурсів, а також диверсифікація джерел енергії.	Порушення постачання газу та нафти через залежність від Росії призвело до необхідності змінити енергетичну політику в Європі. Диверсифікація джерел енергії та розвиток відновлюваних ресурсів стали пріоритетними напрямками.
Військова безпека та оборона	Можливість держави захищати себе від зовнішніх загроз, включаючи оборонну спроможність, технології, військові альянси (зокрема, НАТО).	Війна в Україні показала необхідність модернізації військових сил та зміцнення оборонних альянсів. Європейські країни активно посилюють свою оборонну спроможність через НАТО, збільшують фінансування на армії та використовують новітні технології, такі як кібербезпека.
Гуманітарна безпека	Захист прав людини та створення умов для нормального існування громадян в умовах війни, прийом біженців та їх адаптація.	Війна в Україні призвела до значної кількості біженців, що вимагає від європейських країн створення гуманітарних програм для їх адаптації, а також вирішення питань щодо соціальних і економічних наслідків для країн, які приймають біженців.

Інформаційна безпека	Захист інформаційного простору від зовнішніх і внутрішніх загроз, боротьба з пропагандою, дезінформацією, кіберзагрозами.	Росія активно використовує інформаційні війни та кібернапади, що ставить під загрозу інформаційну безпеку країн Європи. Це стимулювало заходи щодо захисту цифрових платформ, боротьби з фейками та маніпуляціями в медіа. Європейські країни посилили кібербезпеку та захист інформаційного простору.
Економічна безпека	Стабільність економіки, ефективність управління фінансовими потоками та адаптація до зовнішніх економічних загроз (торгові війни, санкції).	Війна спричинила економічну кризу, зростання цін на енергоносії та порушення постачань. Європейські країни вживають заходів щодо санкцій проти Росії, посилення економічної інтеграції в межах ЄС, підтримки постраждалих регіонів та відновлення економік.
Політична стабільність	Забезпечення внутрішньої політичної стабільності, збереження демократичних інститутів і процесів.	Війна в Україні викликала перегляд зовнішньої політики Європи та необхідність зміцнення політичної єдності в межах ЄС. Російська агресія змусила ЄС до консолідації в рамках зовнішніх відносин та забезпечення стабільності політичного ландшафту на континенті.
Цифровий суверенітет і технологічна	Забезпечення стійкості та захищеності цифрової інфраструктури	Війна в Україні підвищила ризики кібернападів, що змусило країни ЄС інвестувати в захист

безпека	від кіберзагроз та зменшення залежності від зовнішніх технологічних рішень.	цифрової інфраструктури, розвивати національні технології, зменшувати залежність від іноземних постачальників та створювати стійкі захищені платформи для критичних систем.
Культурна та ідентичнісна безпека	Захист національних культур, мов та ідентичностей від зовнішніх загроз, зокрема пропаганди.	Український спротив став не лише військовим, але й культурним, що вплинуло на європейські цінності. Європейські країни почали підтримувати культурну дипломатію, боротьбу з російською пропагандою, захист демократичних і гуманістичних принципів та ідентичності.
Наукова та освітня безпека	Зміцнення національних та європейських систем освіти та науки для розвитку критичного мислення та підготовки кадрів для відновлення і безпеки держав.	Війна спричинила переосмислення ролі освіти в підготовці до стійкості в умовах кризи. Європейські країни почали включати безпеку, геополітику, цифрову грамотність та інформаційну безпеку до освітніх програм, а також підтримувати наукову співпрацю в оборонних технологіях та кібербезпеці.
Безпека критичної інфраструктури	Захист важливих об'єктів інфраструктури (електростанції, мости, транспорту, медицини) від нападів та кризових	Атаки на українські критичні об'єкти змусили Європу переглянути вразливість власних інфраструктур. Вживаються заходи щодо фізичного захисту, а також створення систем

	ситуацій.	відновлення та резервних джерел живлення на випадок надзвичайних ситуацій.
Психологічна безпека населення	Забезпечення ментального здоров'я громадян, зниження рівня стресу та тривоги через вплив війни та зовнішніх загроз.	Війна призвела до підвищення рівня тривожності серед європейців. Це стало стимулом для створення програм психологічної підтримки, навчання кризових психологів і популяризації ментального здоров'я як важливої складової національної безпеки, що включає інтервенції для підтримки психічного здоров'я людей під час криз.

Додаток В

Перетворення європейської безпеки в умовах російсько-української війни: нові загрози та стратегії

Аспект	Зміни та наслідки для безпеки в Європі
--------	--

Політичні та стратегічні зміни	- Росія стала більш агресивним і непередбачуваним гравцем, що змусило країни Європи переглянути свої стратегії безпеки.
	- Порушення Росією міжнародних норм та територіальної цілісності України спричинило переоцінку стратегічної ситуації в Європі.
	- Розширення НАТО, зокрема вступ Фінляндії та Швеції до альянсу, змінило геополітичну ситуацію в регіоні, створивши нові виклики для безпеки Росії та ЄС.
Військова безпека	- Активізація НАТО в Східній Європі, зокрема розширення військової присутності в країнах Балтії, Польщі, Румунії та інших країнах, які межують з Росією.
	- Збільшення фінансування оборони в країнах ЄС та НАТО через зростаючі військові загрози.
	- Підвищення рівня оборонної солідарності серед країн ЄС, зокрема через активну військову підтримку України (передача зброї, навчання військових).
Енергетична безпека	- Зменшення залежності Європи від російських енергоресурсів після санкцій та економічної ізоляції Росії, зокрема в контексті газу та нафти.
	- Пошук альтернативних джерел енергопостачання через розвиток відновлювальних джерел енергії, збільшення використання ядерної енергії та нові постачальники (США, Близький Схід).
	- Створення спільних платформ для закупівлі енергоносіїв та посилення досліджень у галузі зеленої енергетики, водневої

	енергетики та енергозбереження.
Економічна стабільність	- Зростання економічної нестабільності через санкції проти Росії, підвищення інфляції та економічні труднощі у країнах ЄС.
	- Витрати на оборону зросли, що створило додаткові фінансові труднощі в регіоні.
Гуманітарні та соціальні виклики	- Збільшення кількості біженців з України (особливо в Польщі, Чехії, Угорщині та Словаччині), що створило значний гуманітарний виклик для європейських країн.
	- Необхідність адаптації біженців до нових умов життя, створення програм працевлаштування, соціальної інтеграції та адаптації в країнах ЄС.
	- Внутрішні політичні суперечки в ЄС щодо мультикультуралізму та національної ідентичності, зокрема в контексті імміграційної політики.
Інформаційна безпека	- Активізація боротьби з російською пропагандою та дезінформацією, введення законодавчих ініціатив щодо прозорості ЗМІ та захисту інформаційного простору.
	- Створення спеціальних центрів для моніторингу гібридних загроз і пропагандистських кампаній, а також посилення підтримки незалежної журналістики в ЄС.
Модернізація збройних сил	- Збільшення інвестицій у військові технології, штучний інтелект у сфері оборони, безпілотні літальні апарати та протиповітряну оборону.
	- Німеччина оголосила про створення спеціального фонду в розмірі 100 мільярдів євро для модернізації своїх збройних сил після десятиліть обережної політики в оборонній сфері.

Ініціативи співпраці з Україною	- Поглиблення співпраці між Україною та країнами ЄС (Польща, Велика Британія, Балтійські країни) щодо передачі озброєння, навчання військових та обміну розвідувальними даними.
	- Підтримка України не лише дипломатичними засобами, але й через військову допомогу та тренування військових для боротьби з російською агресією.
Перегляд освітніх та соціальних програм	- Відкриття спеціальних програм для українських студентів, курсів з української мови, вивчення української історії, культури та геополітики в європейських університетах.
	- Програми перекваліфікації для дорослих та адаптаційні ініціативи для інтеграції українців у європейські громади, соціальні системи та ринки праці.